

Fagfelleurdert artikkel

Nordflåtens evne til kystnær maktprojeksjon

Implikasjoner for Bastionforsvaret

Ina Holst-Pedersen Kvam

Russisk Steregushchiy-klasse korvett avfyrrer artilleri i Okhotskhavet under den russisk-kinesiske øvelsen «Joint Sea» i 2017. Korvettene på 2,200 tonn utstyres med Kalibr- og Oniks-missiler mot sjø- og landmål. Det er forventet at Nordflåten vil motta seks av klassen innen 2030. Foto: Det russiske forsvarsdepartementet.

Et av de mest fremtredende kjennetegnene ved moderne russisk sjømakt er fremveksten av en neste generasjons kystmarine for kystnær maktprojeksjon. Utviklingen er i tråd med konseptet for ikke-kjernefysisk avskrekking med målsetting om å avskrekke regional, konvensjonell konflikt.¹ Samtidig manifesterer russisk maritim strategi seg i nord som et multidimensjonalt nektelsesregime basert på Anti-Access/Area-Denial (A2/AD) for å etablere dybde i nordlige kystsoner. I mellomtiden forblir Bastionforsvaret dimensjonerende i norsk forsvarsplanlegging til tross for at utviklingen i russisk maritim-strategisk tenkning og operasjonskunst i kombinasjon med Nordflåtens økende kystnære orientering sannsynligvis har endret norske områders relevans. I sterk kontrast til dominerende antakelser i norsk forsvarsdiskurs, fremstår kystsonen som den fremste geografien i russisk militærplanlegging.

Innledning

I norsk forsvarsplanlegging er det stor konsensus om at mulig russisk maktbruk mot Norge, og hvordan den eventuelt vil utøves, er Norges fremste forsvarsproblem (Diesen, 2018, s. 6; Åtland, 2016, s. 164). Mesteparten av forskningen på det russiske forsvaret omhandler til det formål analyser av det såkalte Bastionforsvaret, utviklet av den sovjetiske ledelsen under den kalde krigen, som en potensiell russisk handlemåte øverst i konfliktspekteret. Norsk forsvarsdiskurs betrakter dermed russisk maritim strategi tilsynelatende med et perspektiv forankret i historisk tankegods som trolig er uforenlig med dagens forhold. I realiteten har konseptet for ikke-kjernefysisk avskrekking vært den fremste dimensjonerende faktoren i moderniseringen av den russiske marinens taktiske styrker. Et doktrinært skifte til *kystnær maktprojeksjon* er i økende grad observerbart gjennom våpenprogrammer som vektlegger konstruksjon av en neste generasjons kystmarine.² Et av de mest fremtredende utviklingstrekkene ved moderne russisk sjømakt er således fremveksten av en «myggflåte» og en konvensjonell ubåtstyrke utrustet med langtrekkende presisjonsvåpen. I russiske planverk fremstår dermed mindre plattformer for kyststrid, med evnen til å avfyre en betydelig førstesalve, som den primære spydspissen på kjøp.

Russisk maritim strategi er samtidig grunnleggende asymmetrisk og opportunistisk med en dynamisk tilnærming til *littoral krigføring*.³ Russisk strategisk ledelse forsøker å øke den fremvoksende kystmarinens effekter i et fellesoperativt nektelsesregime basert på Anti-Access/Area Denial (A2/AD) for utmattelses- og

¹ Forsvarskonseptet benytter begrepet «ikke-kjernefysisk avskrekking», *neiadernoie sderzhivanie*, i stedet for «konvensjonell avskrekking» som er kutyme i vestlig sammenheng.

² I sjømilitær teori anvendes begrepet maritim maktprojeksjon for å beskrive maritime operasjoner som projiserer makt på og fra havet for å påvirke situasjonen på land (Till 2018, s. 232-278). I denne artikkelen refererer dermed kystnær maktprojeksjon til de handlinger, effekter og tiltak sjømakten gjør i kystnære områder for samme formål.

³ Ifølge NATOs doktriner for maritime operasjoner, defineres littoral krigføring som «militære operasjoner i en kystregion som inkluderer sjøområdet fra det åpne hav til kystlinjen som må kontrolleres for å støtte operasjoner på land, og det landområdet som kan støttes og forsvares direkte fra havet», jmf. *Allied Joint Publication (AJP) 3.1 NATO Allied Joint Maritime Operations (2004)*.

standoffkrigføring langs Russlands maritime periferi. Resultatet er en moderne og lagdelt «befestning» for nektelse som trygger maritime operasjoner i kystsonen og øker marinens utholdenhet og overlevelsessevne. Operasjonskunsten synes skreddersydd for å sikre Kreml overtaket i en potensiell konflikt ved å først og fremst unngå et avgjørende sammenstøt med NATOs overlegne militærmakt. En *blitzkrieg* med presisjonsvåpen søker deretter å svekke alliansens evne til maritim maktprojeksjon mot Russlands strategiske kapasiteter. Tilnærmingen kjøper derfor tid og rom for den underlegne sjømakten inntil russiske skipssjefer kan engasjere overlegen motstander på mer gunstige vilkår. I et slikt rammeverk fremstår den russiske marinen som en moderne «festningsflåte», utviklet for taktiske offensiver i og fra kystfarvann hvor marinen kan søke tilflukt under beskyttelse av fellesoperativ ildkraft.⁴

En slik maritim strategi harmonerer med Russlands reduserte forsvarsbudsjett, samtidig som den kompenserer for begrenset havgående evne og mangelen på en større fartøyspark. Utviklingen demonstrerer kreativ strategisk tenkning som gradvis tilpasser marinen trange budsjettammer, industrielle begrensninger og moderne krav til maritim krigføring. Mens det er usikkert hvorvidt dette fremdeles hadde vært tilfellet også med større bevilgninger og bedre produksjonskapasiteter, representerer det doktrinære skiftet likevel en retur til veletablerte russiske konsepter for kystmakt. I Russlands sjømilitære tradisjon har marinen tradisjonelt vært begrenset til å beskytte landets sårbare kystlinjer for å understøtte hærstyrkene, det være seg med mindre fartøyer eller større slagskip som kan forsvare mot regionale sjømakter.⁵ Under nåværende forhold markerer således moderne russiske nektelsessoner grensene til en landmakt der dens maritime flanker trygges av en kystmarine med regionale rekkevidder. Nordflåtens evne til kystnær maktprojeksjon vil i så henseende sannsynligvis styrkes frem mot 2040 på bekostning av havgående strukturelementer for å møte NATO symmetrisk på det åpne hav.⁶

⁴ Basert på russisk maritim strategi under krigen med Japan i 1904-1905, lanserte marineteoretikeren Alfred Thayer Mahan konseptet «festningsflåte» for å beskrive en marine som opererer nær eksklusivt under beskyttelse fra landbasert artilleri, jmf. John B. Hattendorf, «Alfred Thayer Mahan and his Strategic Thought», ss. 83-94, i *Maritime Strategy and the Balance of Power* av John B. Hattendorf & Robert S. Jordan (New York: St. Martin's Press, 1989), s. 91. For en moderne tolkning av Mahans festningsflåtestrategi, jmf. James R. Holmes (2010), «A 'Fortress Fleet' for China», *The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations*, s. 115-128.

⁵ For analyser av Russlands historiske kystmaktkonsepter, jmf. Jacob W. Kipp, «The Imperial Russian Navy, 1969-1900: The Ambiguous Legacy of Peter's 'Second Arm'», s. 151-182, i *The Military History of Tsarist Russia* av Frederick W. Kagan og Robin Higham (New York: Palgrave MacMillan, 2002); Nicholas Papastratigakis, *Russian Imperialism and Naval Power* (New York: Palgrave Macmillan, 2011); Robert Waring Herrick, *Soviet Naval Theory and Policy: Gorshkov's Inheritance* (Annapolis: Naval Institute Press, 1989).

⁶ I analysen som følger er informasjon om fartøysklasser og våpensystemer hentet fra *Jane's Navy International* dersom ikke annen referanse er oppgitt. Detaljerte opplysninger om de forskjellige våpensystemene opplyses om fortløpende i fotnoter. Artikkelen anvender videre sentrale militære definisjoner i tråd med NATOs *Allied Administrative Publication 15 (AAP-15)*, ettersom internasjonale begreper er mer etablert i Forsvaret enn deres norske ekvivalenter.

Bastionforsvaret og horisontal eskalering

I mellomtiden har norsk forsvarsplanlegging tilpasset seg Russlands militære modernisering og «en ny normalsituasjon» i nord ved å børste støv av det sovjetiske Bastionforsvarskonseptet. Konseptet ble utviklet 1960-tallet for å beskytte russisk evne til nukleær gjengjeldelse, i nord vedlikeholdt av Nordflåtens atomubåter med ballistiske missiler (SSBN). Dets etablering ved en eventuell horisontal eskalering av konflikt mellom Russland og NATO blir fremdeles ansett som det mest tenkelige scenarioriet for alliansens nordlige flanke i en eventuell Artikkel V-situasjon.⁷ Det norske forsvarets styringsdokumenter baserer seg dermed i ytterste konsekvens på muligheten for et strategisk overfall av norske hav- og landområder som sikrer ubåtenes manøvreringsfrihet. Bastionforsvaret vurderes i denne sammenheng strategisk defensivt, men med en grunnleggende offensiv operasjonell tilnærming til Norges nærområder grunnet det russiske militærets etablering av dybde i operasjonsteateret (Forsvarssjefen 2019, s. 16).

Dagens forståelse av forsvarskonseptet er basert på sovjetisk teori som deler havet inn i flere forsvarssoner utfra flåtemaktens totale styrke og forskjellige primæroppgaver (Herrick 1988, s. 181). I et slikt scenario medfører den ytre forsvarslinjen en ambisjon om sjønektelse i Norskehavet mot Grønland, Island og Storbritannia, det såkalte GIUK-gapet (Ekspertgruppen for forsvaret av Norge 2015, s. 20-21). *Sjønektelse* er et relativt begrep, og henviser til en tilstand avgrenset i tid og rom der motstanderen avstår fra å bruke et havområde på grunn for høy risiko for store tap (Till 2018, s. 193). I Bastionforsvaret er hensikten å nekte NATO adgang til nordlige farvann ved offensiv bruk av både flystyrker og kjernefysiske angrepsubåter med presisjonsvåpen avfyrt fra torpedorør (SSN) og missilsiloer (SSGN). Russisk sjønektelse sikter på den måten å hindre alliert bruk av havområdet for maktprosjeksjon og forstyrre amerikanske forsterkninger til det europeiske kontinentet.

Disse målsettingene er et nødvendig bidrag til den indre forsvarslinjen der Nordflåtens havgående overflatefartøyer og kystforsvarsstyrker opererer med ambisjon om sjøkontroll i Barents- og Karahavet (Ekspertgruppen for forsvaret av Norge, 2015, s. 20-21). *Sjøkontroll* defineres i sjømilitær teori som en tilstand der sjøstyrker bruker et havområde til egne formål for en gitt periode med en akseptert grad av risiko, og samtidig nekter motstanderen samme bruk (Speller, 2014, s. 96-97). Akkurat som sjønektelse er relevant på bakgrunn av hva det forhindrer, er sjøkontroll derfor viktig på grunn av hva det muliggjør. I Bastionforsvaret er denne kontrollens fremste formål å legge til rette for strategisk antiubåtkrigføring mot vestlige angrepsubåter som kan true både SSBNene i «Bastionene» bak og strate-

⁷ Mens scenariorporteføljen som ligger til grunn for det norske forsvarets utforming naturligvis inkluderer andre disposisjoner for hele konfliktspekteret, fokuserer denne artikkelen på Bastionforsvaret som den mest analyserte russiske handlemåten ettersom den vil være mest utfordrende for norske og allierte styrker. For en gjennomgang av Bastionforsvarets fundament i norsk forsvarsplanlegging, jmf. Espen Skjelland et al. (2019). «Hvordan styrke forsvaret av Norge? Et innspill til ny langtidspan (2021-2024)», FFI-rapport 19/00328 (Kjeller: FFI, 2019), s. 18, 29; Ekspertgruppen for forsvaret av Norge (2015). Et felles løft, 20-21; Forsvarssjefen (2015). Et forsvar i endring. Forsvarssjefens fagmilitære råd, s. 15; Forsvarsdepartementet (2016). Prop. 151 S (2015-2016) Kampkraft og bærekraft, s. 30.

giske fasiliteter på Kola-halvøya (Ries, 1988, s. 117). Kontrollen legger samtidig til rette for en landokkupasjon av Finnmark, som i sin tur etablerer ytterligere dybde og understøtter ambisjonene om sjønektelse og sjøkontroll ved å sikre fremskutt drift av russiske fly- og sjøstyrker (Skjelland et al., 2019, s. 48-50). I et slikt system med gjensidig avhengige forsvarssoner, har Nordflåten bedre muligheter for å sikre kjernefysisk gjengjeldelsesevne og projisere makt mot NATO-styrker på land i Nord-Europa og i havområdene utenfor.

Vurderingen om at Bastionforsvaret er like relevant i dag som for 60 år siden, danner tilsynelatende fundamentet for beslutningen om å styrke Sjøforsvaret med havgående plattformer som kan nekte Nordflåten å oppnå slike strategiske fordeler. Overbevisningen om at dette primært vil kreve operasjoner på og fra det åpne hav, har derfor medført en samtidig utfasing av kystforsvarskapabiliteter.⁸ Ved å analysere utviklingen i Generalstabens maritim-strategiske tenkning og operasjonskunst i kombinasjon med den våpenteknologiske utviklingen og Nordflåtens økende kystnære orientering, fremgår det imidlertid at Bastionforsvarets omfang, midler og metoder trolig er i betydelig endring.⁹ Mens flere av konseptets forutsetninger synes ugyldige under dagens forhold, evner den drastisk reduserte marinen verken å oppnå dets antatte målsettinger eller å utføre omfattende havgående operasjoner det krever. Den moderne festningsflåten fremstår i stedet dimensjonert for å oppnå dybde i nordlige farvann på andre måter under et nytt konsept tilpasset krigføring i det 21. århundre. I kontrast til logikken i gjeldende langtidsplan (LTP) og fagmilitære råd (FMR) der innføringen av Russlands neste generasjons langtrekkende missilsystemer antas å redusere kystens relevans, fremstår kystsonen som den viktigste geografien i russisk militær og maritim strategi.¹⁰ Utviklingen understreker således farene ved å planlegge for «forrige krig» med påfølgende økt risiko for feilprioritering i fremstillingen av forsvarlige mottiltak. Kombinasjonen av disse vesentlige endringene siden Bastionforsvarets opphav fordrer dermed kritisk analyse av Bastionforsvarets fortsatte relevans for norsk forsvarsplanlegging.

⁸ Under den kalde krigen var flere aktuelle tilløp langs Norskekysten minelagt og tungt befestet av kystartilleri mens opptil 15 ubåter, 40 missiltorpedobåter (MTB), syv landgangsfartøyer og flere mineleggere delta i kystnær utmattelseskrigføring (Børresen, 2011, s. 111; Terjesen, Kristiansen & Gjelsten, 2010, s. 450-454). Miner er ikke lenger en del av forsvarsstrukturen, og Kystartilleriet ble nedlagt ved overgangen fra et invasjonforsvar rundt 2000. De siste landgangs- og mineleggingsfartøyene ble tatt ut av tjeneste samtidig. Resterende kystforsvarsstyrker inkluderer Sjøforsvarets seks Skjold-klasse korvetter og seks mineryddere av Oksøy- og Alta-klassen vedtatt fasen ut innen 2025.

⁹ Konklusjonen om at Bastionforsvarets omfang, midler og metoder sannsynligvis er i endring med påfølgende forandring av norske områders relevans er en av hovedkonklusjonene til Sjøkrigsskolens forskningsprosjekt «Sjømakt 2040» finansiert av Sjøforsvarsstaben. For anbefalte justeringer i Sjøforsvarets operative konsept og styrkestruktur, jamfør Orlogskaptein Tor Ivar Strømmen. «Sjøforsvaret mot 2040. Eit forslag til framtidig styrkestruktur for Sjøforsvaret» (Sjømakt 2040 Rapport 2/2019). Bergen: Sjøkrigsskolen.

¹⁰ I gjeldende LTP og FMR fremheves Russlands langtrekkende presisjonsvåpen som en av de fremste truslene mot norsk og alliert sikkerhet, jamfør Forsvarsdepartementet, Kampkraft og Bærekraft, s. 29, og Forsvarssjefen, Et styrket forsvar. Forsvarssjefens fagmilitære råd 2019 (Oslo: Forsvarsstaben, 2019), s. 15. Overbevisningen om at deres økte rekkevidder har redusert kystens relevans, er deduserbar for dokumentenes samtidige anbefaling av kystforsvarskapabiliteter.

Generalstaben er primæraktøren i russisk militærplanlegging med ansvar for kapabilitetsutvikling, strategisk tenkning og utvikling av operasjonskunst (Adamsky, 2015, s. 9; Covington, 2016, s. 3-4). Som en kompensasjon for militær underlegenhet, har russisk strategisk ledelse særlig fokusert på å utvikle balanserende tiltak til amerikanske konsepter for Prompt Global Strike (PGS) og anti-ballistisk missilforsvar (ABM) (Luzan, 2017; Thornton, 2019; RIA Novosti, 2017). Tandemet søker å supplere kjernefysisk avskrekking med trusselen om å angripe globale mål med massive salver av konvensjonelle, langtrekkende presisjonsvåpen innen en time etter konfliktens utbrudd (Congressional Research Service, 2019). I russiske trusseloppfatninger evner PGS å nøytralisere majoriteten av Russlands strategiske atomvåpen hvorpå det resterende arsenalet i et kjernefysisk gjengjeldelsesangrep vil vise seg utilstrekkelig for å mette ABM (Luzan, 2018). Russlands kjernefysiske våpen danner grunnlaget for landets avskrekkingstrategi, og trusselen om et nukleært annenslag sikrer således Kreml en plass ved forhandlingsbordet i en eventuell konflikt. Dersom disse atomvåpnene ødelegges, vil Russland trolig tape både krigen og sin stormaktstatus i den internasjonale arena.

Et sentralt tiltak har derfor vært utviklingen av en tilsvarende kapabilitet for å avskrekke USA fra å angripe Russland også konvensjonelt. Konseptet for ikke-kjernefysisk avskrekking har til det formål vært nedfelt som det russiske forsvarets primæroppgave siden Militærdoktrinen av 2010 vis-a-vis den kjernefysiske annenslagsevnen (Den russiske presidenten, 2010, §22, 27b; 2014, §32b). Konseptet er utviklet til en helhetlig tvangs- og begrensingsstrategi med målsetting om å avskrekke regional, konvensjonell konflikt gjennom trusselen om høyintensitetskrigføring (Adamsky, 2015; Johnson, 2018). Dette forutsetter tiltak for å utjevne styrkeforskjeller med USA og NATO, og involverer variert konvensjonell maktbruk mot sivile og militære mål på inn- og utsiden av operasjonsområdet (Boston & Massicot, 2017). I russisk strategisk tenkning fungerer slike offensiver som «tvangsmidler» og «demonstrasjonshandlinger», både for å forhindre konflikt og kontrollere dens forløp dersom krigen skulle bryte ut (Det russiske forsvarsdepartementet, 2007).

Slike målsettinger innebærer i ytterste konsekvens bruk av langtrekkende presisjonsvåpen. Vedvarende prosesser for forskning og utvikling (FoU) har dermed hovedsakelig fokusert på moderne presisjonsvåpenteknologi. Gitt nylige innovasjoner, består Russlands moderne arsenal av standoff-kapabiliteter med regionale rekkevidder som vanskelig lar seg avskjære. Deres kollektive effekter innebærer kortere varslingstider og styrket nektingskapasitet, og utgjør i kombinasjon fleksible krigføringalternativer. Ifølge konsensusen i russisk militærteori, vil denne ildkraften anvendes i et sammensatt system av militære og ikke-militære virkemidler i en tidlig fase av konflikt når Generalstaben vurderer det mest hensiktsmessig (Thomas, 2016, s. 2; Kofman, 2018, s. 22). En Initial Period of War (IPW) er således kritisk i russisk strategi med størst potensiale til å påvirke konfliktens utfall, gitt muligheten for avgjørende seire før motstanderen evner å mobilisere (Cimbala & McDermott, 2016, s. 550). Det fremste russiske perspektivet er som sådan at en langvarig og total krig mot en overlegen motstander kan unngås, dersom militærmakten oppnår sine målsettinger i krigens første timer

(ibid). Denne overbevisningen synes fremprovosert av kombinasjonen av PGS og det russiske forsvarrets manglende utholdenhet for en vedvarende væpnet konflikt. Tiltak foren kortvarig krig inkluderer derfor tilsynelatende kinetisk og ikke-kinetisk overraskelsesangrep, hurtige styrkeforflytninger og *maskirovka* samt sømløs beslutningstaking for å sikre informasjonsoverlegenhet og eskaleringsdominans (McDermott, 2015; Boston & Massicot, 2017).¹¹

Marinen og ikke-kjernefysisk avskrekking

Konseptet for ikke-kjernefysisk avskrekking er den fremste dimensjonerende faktoren i en omfattende moderniseringsprosess av det russiske militærets taktiske styrker som gradvis erstatter aldrende, sovjetisk materiell med moderne, høyteknologisk utstyr. Marinedoktrinen av 2017 beskriver den russiske marinen som et spesielt effektivt middel for å oppnå konseptets målsettinger på bakgrunn av gråmalte krigsskips iboende egenskaper med stor grad av kampkraft, beredskap og mobilitet for umiddelbar tilstedeværelse der de behøves (Den russiske presidenten, 2017, §32). Doktrinen foreskriver kalibrert skade på motstanderens «militær-økonomiske potensial» gjennom konsentrert og synkronisert maktbruk mot kritiske fasiliteter på sjøen, i kystfarvann og på land (ibid, §33-42b). Den russiske flåten har dermed en særlig viktig rolle med stående oppgaver, primært gjennom sin evne til å avfyre presisjonsvåpen mot militære og sivile mål i alle domener (Westerlund & Norberg, 2016, s. 68).¹² Flåtens reaksjonsevne blir således i økende grad utsatt for beredskapsøvelser, «snap exercises» (SNAPEX), som stresstester dens evne til å deployere på kort varsel.

For å understøtte konseptet har Russlands skipsbyggingsindustri, Den forente skipsbyggingskorporasjon (United Shipbuilding Corporation, USC), fokusert på å erstatte aldrende, sovjetiske fartøyer med såkalte «muskulære skip» utstyrt med en betydelig, langtrekkende førstesalve (Malmlöf & Roffey, 2016; Thornton, 2017; Connolly & Sendstad, 2016, s. 4). Hovedprioriteringer under skipsbyggingsprogrammene har imidlertid vært å styrke marinens evne kyststrid med serieproduksjon av flere klasser mindre og mer manøvrerbare krigsskip. Et doktrinært skifte til kystnær maktprosjeksjon er i økende grad observerbart, i første rekke gitt suksessen med konstruksjon av en myggflåte bestående av mindre overflatefartøyer som et komplement til moderniseringen av marinens konvensjonelle ubåtflåte. Med universale Vertical Launch Systems (VLS) og torpedorør som kan bære langtrekkende presisjonsvåpen av flere varianter, utstyres plattformene med taktisk fleksibilitet og potensialet til å engasjere fienden på store avstander. Flåten besitter derfor samtidig evnen til regional standoff-krigføring, tross dens reduserte tonnasje og økende kystnære orientering.

Kostnytteverdien av denne kystmarinens kampkraft og manøvreringsevne demonstreres kontinuerlig i Russlands kampanjer i Syria, der korvettene og ubåtene

¹¹ *Maskirovka er en historisk russisk doktrine for krigslist, og er basert på villedning, forkledning og maskering av egne intensjoner, strategi og taktikk.*

¹² *Mens marinens plattformer også er utrustet med våpensystemer for lavintensitetskrigføring, fokuserer denne artikkelen på høyintensitetskrigføring generelt og plattformenes presisjonsvåpen spesielt.*

i området fremstår, i kombinasjon med luftforsvaret, som hovedleverandøren av langtrekkende ild til støtte for det russiske oppdraget på land (Fedyszyn, 2017; Thornton, 2018). På tross av deres mindre dimensjoner og manglende utholdenhet på det åpne hav, besitter fartøyene evnen til å respondere som et større krigsskip gitt deres betraktelige standoff-bestykning med muligheten for flere omladninger (Mosgovoy, 2015). Kystmarinens kampkraft tilsvarer derfor ildkraften til plattformen med større tonnasje, og kan, i motsetning til kryssere og destroyere, gjøre stor skade spesielt i indre led (Cavas, 2015; Martyanov, 2017). Overgangen er i harmoni med USCs sterkeste kompetansefelt, og stadfestes i Kremles nåværende strategi for skipsbyggingsindustrien frem til 2035. Ifølge strategidokumentet skal USC prioritere konstruksjon av plattformen for «kampoperasjoner i kystområder» fremfor havgående enheter for operasjoner på det åpne hav (Det russiske industri- og handelsdepartementet, 2018, s. 20).

Forsterket evne til kystnær maktprojeksjon

Denne prioriteringen har medført en gradvis forsterkning av marinens evner til kystnær maktprojeksjon. I overflatedomenet er USCs suksess med serieproduksjon av neste generasjons multi-rolle korvetter med betydelig stealth, fart og kampkraft allerede svært merkbar. Et sentralt kjennetegn er industriens eksperimentering med flere forskjellige skipsklasser hvorpå marinen tar lærdom av hva som fungerer, og følgelig endrer plattformenes design (Kofman & Edmonds 2017). Mens majoriteten av slike enheter hittil har gått til Østersjø- og Svartehavsflåten, er det sannsynlig at det nåværende våpenprogrammet vil prioritere kommandoheis i nord og øst ved fremtidige leveranser. Nordflåten, trolig Kolafлотiljen med ansvaret for kystnære oppdrag, planlegger i så måte å motta opptil ti modulbaserte *Merkuriy*-klasse korvetter på 3,400 tonn fra 2022. Ifølge russiske eksperter, forventes de tre første skrogene levert innen 2025 (Peshkov, 2019). Planlagt bestykning inkluderer 16 VLS-celler for KALIBR- og ONIKS-missiler mot sjø- og landmål, 16 siloer for POLIMENT-REDUT maritimt områdeluftvern, åtte torpedorør for PAKET-NK antiubåt- og antitorpedo-systemet, et helikopter for Anti-Submarine Warfare (ASW) og Over The Horizon Targeting (OHT) samt en modulbasert slepeantenne.¹³

Skrogene representerer en kvalitativ forbedring i teknologi og kampkraft fra flotiljens fem sovjetiske *Udaloy*-klasse ASW-fregatter, seks *Grisha*-klasse mindre ASW-skip og to *Nanuchka*-klasse korvetter. Av disse forventes kun to moderniserte *Udaloy*-skrog å være operative etter 2030. *Merkuriy* blir imidlertid ofte omtalt med negative ordelag i den russiske forsvarsdebatten på grunn av skipets kostnader, som tilsvarer prisen på større fregatter, og svakheter ved de modulære våpensystemene om bord (Timokhin & Klimov, 2019). Det russiske forsvarsdepartementet vil tilsynelatende likevel videreføre prosjektet på bakgrunn av marinens behov for platt-

¹³ *Supersoniske 3M-54 KALIBR SS-N-27A Sizzler med rekkevidder over 1,600 kilometer med et høyeksplosivt stridshode på 400 kilogram, 3M-14 KALIBR SS-N-30A Kalibr med rekkevidder opp til 660 kilometer med et Semi-Armour Piercing (SAP) stridshode på 200 kilogram, P800 ONIKS SS-N-26 Strobile med rekkevidder opptil 400 kilometer og SAP-stridshode på 200 kilogram, POLIMENT-REDUT med rekkevidder opptil 150 kilometer, PAKET-NK antiubåt- og antitorpedo-torpedo med rekkevidder på henholdsvis 10 og 1,4 kilometer og et høyeksplosivt stridshode på 80 kilogram.*

former med tilstrekkelig dyptgående skrog som kan håndtere Barentshavets tidvis ekstreme forhold (ibid). Det forventes dermed fortløpende kjølstrekking av flere skrog hvor ytterligere fem i teorien kan leveres innen 2030 dersom prosjektet fullfinansieres og følger planlagt konstruksjonstid.

Ifølge den russiske marinen vil Nordflåten motta ytterligere en korvettklasse. Det er usikkert hvorvidt det i den forbindelse vil satses på en forbedret variant av *Steregushchiy*-klasse korvetter—eller *Karakurt*-klasse «små rakettskip». ¹⁴ Fremtidige *Steregushchiy*-skrog på 2,200 tonn vil sannsynligvis utstyres med åtte VLS-celler for Kalibr og Oniks til erstatning for det nåværende Uran-antiskipsmissilet, 12 missilsiloer for POLIMENT-REDUT, åtte torpedorør for PAKET-NK samt en neste generasjons sonarpakke og et helikopter for ASW og OTHT. Mens *Karakurt* på kun 800 tonn til sammenligning mangler både ASW-kapabilitet og maritimt områdeluftvern, har skrogenes utrustning økt fra åtte til 16 siloer for KALIBR og ONIKS. Ifølge det russiske forsvarsdepartementet, vil klassen også motta en containerbasert versjon av hypersoniske TSIRKON-sjømålsmissiler (Navy Recognition, 2019). ¹⁵ Plattformene kan følgelig engasjere fiendtlige krigsskip godt over sin egen vektklasse. Opptil to skvadroner av begge klassene kan sannsynligvis operere i nord innen henholdsvis 2025 og 2030 dersom deres serieproduksjon fortsetter som planlagt og kommandoheis prioriteres for Nordflåten.

Myggflåten og dens vesentlige ildkraft vil dermed være en kritisk komplementær komponent til en samtidig modernisering av marinen konvensjonelle ubåter (SSK). Ifølge tidligere sjef for marinen, admiral Vladimir Koroljov (2016-2019), vil Kolafлотiljen motta en skvadron av neste generasjons *Varshavyanka*-klasse innen 2025 for å erstatte flåtens fem aldrende *Kilo*-klasse skrog (TASS, 2018). Ubåtene er designet for krigføring i kystsonen, og er utstyrt med avansert stealth-teknologi samt økt utholdenhet og rekkevidde (Kosikhin, 2019; Novichkov, 2019). NATO refererer, ikke uten grunn, til klassen som «det svarte hullet» på bakgrunn av utfordringene med å lokalisere dem på deres hyppige patruljer i vestlige farvann (Mizokami, 2016). *Varshavyanka* har betydelig kampkraft i alle domener med åtte 533 millimeter-torpedorør for KALIBR og ONIKS samt TYPE-53- og TEST-71-tungvektstorpedoer med mulighet for 12 omladninger, mineleggingskapasitet av opptil 24 miner og åtte STRELA skulderholdt luftvern (Man-Portable Air Defence, MANPAD). ¹⁶

Konvensjonelle ubåter er således et essensielt offensivt element i den fremvoksende kystmarinen. Deres prioritering i russiske våpenprogram er videre en signifikant

¹⁴ *Karakurt*-klassen omtales i russisk forsvarsdiskurs som «små rakettskip», *malye raketny korabli* (MRK). Artikkelen anvender deres russiske designasjoner for å unngå bias fra vestlig begrepsbruk med visse konnotasjoner om hvordan disse plattformene skal og bør anvendes.

¹⁵ Hypersoniske 3M-22 TSIRKON SS-N-33 planlegges for operativ tjeneste innen 2020, og det er forventet at missilet vil bære et stridshode på 300-400 kilogram med rekkevidder opptil 1,000 kilometer.

¹⁶ TYPE-53 og TEST-71 er sovjetiske tungvektstorpedoer av forskjellige varianter. De førstnevnte bærer stridshoder opptil 400 kilogram med rekkevidder opptil 24 kilometer og en maksfart på 50 knop, mens sistnevnte har rekkevidder opptil 23 kilometer med en maksfart på 40 knop og bærer et stridshode på 205 kilogram.

indikator på den russiske marinens økende kystnære orientering, gitt deres sårbarheter på det åpne hav med deres periodiske behov for å snorkle i overflaten. Med introduksjonen av landangrepskapabilitet, vil Nordflåtens fremtidige SSKer samtidig evne å oppnå umiddelbare strategiske effekter i nord. Dersom Nordflåten samtidig mottar en skvadron av *Lada*-klasse SSK som planlagt, i fremtiden antakeligvis utstyrt med luftuavhengig fremdrift (Air Independent Propulsion, AIP), vil manøvrerings- og overlevelsessevnen øke også i blå farvann (Novichkov, 2018). Skrogene planlegges utstyrt med seks til ti torpedorør for ONIKS og KALIBR så vel som TYPE 53- og TEST-71-tungvektstorpedoer med mulighet for 12 omladninger, samt opptil 40 miner.

Mens tilskuddet av neste generasjons korvetter og konvensjonelle ubåter vil øke Kolaflotiljens evne til kystnær maktprojeksjon, er det imidlertid en fallgrube å overvurdere dens effekter og omfang, tross kvalitativ økning i kampkraft. Nordflåtens kystnære styrker vil, først og fremst grunnet deres drastiske reduksjon, likevel mangle evnen til å etablere tilstrekkelig vedvarende nektelse langs større områder av nordlige kystsoner. I Bastionforsvarssammenheng er dette en nødvendighet for både å beskytte fremskutte russiske baser i Finnmark mot en sjøbasert trussel og å understøtte omfattende sjøkontrollambisjoner i havområdene utenfor i Barentshavet. Uten denne nektelsesevnen, vil NATOs overlegne sjømakt kunne føres frem langs Nord-Norges kystsoner for å engasjere Nordflåten i dybden av operasjonsområdet. På den måten kolliderer Bastionforsvaret i sin tradisjonelle forstand, og Russlands strategiske kapasiteter blir svært sårbare for alliert maktprojeksjon.

Da sovjetisk sjømakt var på sitt største på midten av 1980-tallet, kunne Nordflåten til sammenligning etablere kystnær sjønektelse og sjøkontroll i teateret med 95 korvetter og 57 konvensjonelle ubåter i tillegg til 56 mine- og 37 landingsfartøyer (van Tol, 1988, s. 148). Nordflåten evnet derfor å både forsvare Kola-halvøya og benytte norsk kystlinje i nord til egne formål. I dag er imidlertid flotiljen redusert med hele 90 prosent. I stedet for fremskutte posisjoner over store kystområder, fremstår kystmarinen strukturert for taktiske offensiver i begrensede kystområder. I slike kystfarvann vil den evne å etablere og opprettholde en tilstrekkelig grad av vedvarende sjønektelse med støtte fra andre forsvarsgrener. Nordflåtens evner til kystnær maktprojeksjon representerer således likevel en trussel for større, overlegne flåtemakter innenfor rekkevidde fra havområder utenfor Murmansk. På grunn av et utilstrekkelig strukturvolum for en vedvarende konflikt med en overlegen sjø- og luftmakt, er det dog ikke like sikkert at denne trusselen vil utgjøre en for stor risiko i den grad allierte styrker velger å avstå fra å føre frem sjømakt i området.

Dersom Nordflåtens totale nektelsesevne vurderes av Generalstaben som for liten til å påvirke NATOs kostnytte-kalkyle, forsterkes således behovet for ytterligere fremskutte posisjoner for å etablere tilstrekkelig manøvreringsrom. Når Nordflåten mottar flere *Ivan Gren*-klasse landgangsfartøyer, eventuelt også *Príboy*-klasse helikopterbærende landgangsskip under FoU, vil denne evnen derfor potensielt kunne benyttes til mer offensive formål i Norges nærområder. Ettersom det totale ressursbehovet nødvendig for amfibiske operasjoner vil forbli det samme, vil imidlertid slike offensiver likeledes være svært avgrenset i tid og rom. Eventuelle russiske offensiver langs Norskekysten vil følgelig, på det meste, være begrenset til kun ett eller to avgrensede områder med høy nok strategisk verdi som svarer

til nødvendig ressursbruk av kritisk materiell. Disse lokasjonene må sannsynligvis være tilstrekkelig fremskutt og tilrettelagt for fellesoperative operasjoner, dersom de skal tilby en potent mulighet for å etablere nødvendig dybde i kystsonen med minimale kystforsvarsstyrker.

Svekket evne til sjøkontroll

Marinens manglende evne til å etablere Bastionforsvaret i sin tradisjonelle forstand understøttes videre av Nordflåtens samtidig svekkede evne til sjøkontroll på det åpne hav. Dette er først og fremst et resultat av USCs vedvarende utfordringer i konstruksjon av neste generasjons havgående plattformer for å erstatte utfasingen av større plattformer produsert i Sovjetunionen. Produksjon av ytterligere en til tre *Gorshkov*-klasse fregatter innen 2024 til Nordflåtens 43. Missilskipsdivisjon, flåtens havgående styrke, er derfor kraftig forsinket.¹⁷ Divisjonen er i stor grad antatt å utgjøre primærstyrken i Bastionforsvarets indre forsvarslinje med ambisjon om sjøkontroll i Barents- og Karahavet, ettersom styrken forblir den eneste med tilstrekkelig maritimt luftvern for både operasjoner på det åpne hav og beskyttelse av Kolaflotiljens amfibiske operasjoner ved en samtidig okkupasjon av Finnmark (Ulriksen, 2017, s. 42).

Gorshkov-klassen er til det formål vesentlig utrustet med opptil 16 celler for ONIKS og KALIBR, 32 missilsiloer for POLIMENT-REDUT, åtte torpedorør for PAKET-NK samt et ASW- og OTHH-helikopter og neste generasjons ZARYA sonarsuite med VINYETKA slepeantenne. Foruten klassens første skrog, *Admiral Gorshkov*, som Nordflåten mottok i 2018, består imidlertid divisjonen av sovjetisk materiell med en gjennomsnittsalder på 37 år. Sannsynligvis vil Nordflåtens havgående styrke kun bestå av fire til seks skrog når *Slava*-klasse krysser, *Sovremennyi*-klasse destroyere og hangarskipet *Kuznetsov* fases ut i løpet av det neste tiåret. Tross tilskuddet av nye, høyteknologiske fregatter og planlagt modernisering av divisjonens to *Kirov*-klasse slagkryssere innen 2030, vil Nordflåten derfor mangle evnen til å etablere sjøkontroll over store havområder i nord, slik Bastionforsvaret forutsetter.

Dette kan begrunnes med en primær logikk i sjøkrigens prinsipper, ofte oversett i norsk forsvarsdiskurs, nemlig den at det er defensive, og ikke offensive, betraktninger som bestemmer hvorvidt en marinestyrke bør konsentreres eller spres (Hughes Jr. & Girrier, 2018, s. 280-281). Mens omfattende sjøkontrollambisjoner krever spredning av russisk sjømakt over store områder, har Russlands betraktelig reduserte marine behov for styrkekonsentrasjon for å øke dens forsvar mot NATOs antiskips-missiler. Til tross for at Nordflåtens havgående styrker derfor vil ha evnen til konsentrerte presisjonsangrep i en tidlig fase av konflikt, besitter ikke enhetene tilstrekkelig selvstendig forsvarsevne mot en overlegen sjø- og luftmakt. Gjennom vedvarende sjøkontrolloperasjoner i stort omfang, vil marinen følgelig oppnå kun marginale strategiske fordeler samtidig som risikoen øker for betydelige tap av kritisk materiell (Strømmen, 2019, s. 142). I kontrast kunne divisjonen på 1980-tallet møte NATOs overlegne sjømakt på det åpne hav med resten av 7.

¹⁷ Det er uvisst hvorvidt Nordflåten mottar de tre resterende *Gorshkov*-klasse fregattene eller om disse vil fordeles likt mellom Nordflåten og Stillehavsflåten.

Skvadron med opptil 42 kryssere, destroyere og større fregatter (van Tol, 1988, s. 148). Nordflåten havgående styrker var dermed i større grad proporsjonert for å etablere sjøkontroll i Barentshavet med støtte fra luftforsvaret, og på den måten sikre SSBNenes manøverfrihet i områdene bak.

Grunnet kontroversielle planer om konstruksjon også av større plattformer, er det imidlertid usikkert hvorvidt Nordflåten vil fortsette å krympe i tonnasje. I april 2019 strakk USC to av hittil 12 skrog på bestilling av en forbedret *Gorshkov*-klasse med 24 celler for ONIKS og KALIBR, der opptil fem sannsynligvis kan leveres til Nordflåten i perioden 2025-2040.¹⁸ I mellomtiden har *Lider*-klasse destroyere på opptil 18,000 tonn planlagt konstruksjonsstart i 2020, og skrogene vil med sine planlagte 256 VLS-celler ha større kampkraft enn verdens største slagkrysser, *Pyotr Velikiy* (Jones, 2019; Mujamdar, 2018). Med en samtidig introduksjon av skipets femte generasjons S-500F områdeluftvern, vil klassens tilskudd øke Nordflåten evne til å oppnå mer ambisiøse målsettinger. Det nåværende våpenprogrammet satser tilsynelatende samtidig på konstruksjonsstart innen 2023 av et neste generasjons hangarskip for å erstatte flaggskipet *Kuznetsov* (TASS, 2019a).

Slike ambisiøse proklamasjoner føyer seg imidlertid i rekken av Kremles sedvanlige retorikk siden årtusenskiftet om russiske intensjoner om tilstedeværelse i verdenshavene. Disse er i økende grad preget av motstridende uttalelser fra forsvarsledelsen og forsvarsindustrien, sannsynligvis med formål om å vilde vestlige observatører. Konstruksjon av større krigsskip er dessuten et *mare inkognito* for USC, ettersom majoriteten av Russlands havgående fartøyer ble bygget på verft i områder som ble selvstendig ved Sovjetunionens oppløsning. Prosjektene er derfor avhengig av en betraktelig oppbygging av russisk skipsbyggingsindustri, som mangler både bedding av tilstrekkelig størrelse for skrogens kjølstrekking så vel som nødvendig kompetanse for deres konstruksjon. I mellomtiden forblir USCs ordrebøker fylt opp med myggflåten produksjon samt vedlikehold, levetidsforlengelser og modernisering av marinens sovjetiske «Leviatanere». Korrigering av ovennevnte forhold vil sannsynligvis kreve svært dedikerte prosesser over flere tiår, og det er dermed sannsynlig at serieproduksjon av Russlands fjerde generasjon destroyere og hangarskip ytterligere forsinkes.

Deres eventuelle inkludering i anskaffelsesprogrammene ville videre absorbere mesteparten av marinens synkende andel av et allerede snevert budsjett. Dersom prestisjeprosjektene mot formodning skulle videreføres, vil Russland derfor miste nødvendig kjøpekraft for å fortsette produksjonen av kystmarinen som på nåværende tidspunkt er høyst prioritert. Dens fremvekst har fremstilt et fleksibelt avskrekkings- og krigføringsverktøy for Kreml, og russisk strategisk ledelse, som først og fremst fokuserer på kostnadseffektive militære løsninger, vil dermed nødig skifte kurs. Gitt enhetenes større tonnasje og mer dyptgående skrog enn tradisjonelle vestlige korvetter, besitter marinen samtidig evnen til å danne operasjonelle overflategrupper for kortere havgående oppdrag. Det er i så måte sannsynlig at det observerbare doktrinære skiftet til kystnær maktprosjeksjon med

¹⁸ Det er ukjent om leveranser til Nordflåten vil bli prioritert på bekostning av Stillehavflåten, som er enda dårligere stilt med havgående kapasiteter.

fokus på mindre plattformer med regionale rekkevidder og betydelig kampkraft vil ytterligere forankres på bekostning av større plattformer. Russisk sjøkontroll på det åpne hav, slik Bastionforsvaret foreskriver, vil derfor trolig forbli en nær umulig oppgave for Nordflåten frem mot 2040. I mellomtiden fremstår Nordflåtens havgående styrker begrenset til lokale sjønektelsesoperasjoner nærme land for å øke deres effekter gjennom fellesoperativ innsats.

Svekket evne til sjønektelse på det åpne hav

Likeledes medfører treg innfasing av neste generasjons kjernefysiske angrepsubåter for å erstatte aldrende arbeidshester en svekket evne til sjønektelse i Norskehavet mot GIUK-gapet. I Bastionforsvaret er det i stor grad antatt at fremskutte posisjoner for å jakte vestlige overflatestyrker og High Value Units (HUV) i den ytre forsvarssonen er ansvarsområdet til 11. Ubåtskvadron. Skvadronen består imidlertid kun av fire SSGN og syv SSN med en gjennomsnittsalder på 34 år foruten tilskuddet i 2014 av *Yasen*-klassens første skrog, *Severodvinsk*. Gitt mangelen på større overflatefartøyer, er kjernefysiske angrepsubåter et essensielt supplement til den fremvoksende kystmarinen for å oppnå målsettingene til konseptet for ikke-kjernefysisk avskrekking på større avstander. Produksjon samt FoU av fjerde og femte generasjons plattformer har dermed vært en sentral prioritet i våpenprogrammene.

Det mest omdiskuterte prosjektet i så henseende er konstruksjon av ytterligere åtte oppgraderte *Yasen-M*-klasse SSGN innen 2030 med lik fordeling mellom Stillehavsfåten og Nordflåten for å erstatte strukturens gjenværende *Oscar II*-klasse skrog. Ubåtene er utstyrt med 40 missilsiloer for ONIKS- og KALIBR-missiler og ti torpedorør for TYPE-53- og TEST-71-tungvektstorpedoer i tillegg til anti-ubåtmissilet VODOPAD med mulighet for ti omladninger.¹⁹ Klassen har tilsynelatende lavere magnetisk signatur enn sin forgjenger, og har samtidig større kampkraft til tross for at skroget er 12 meter kortere. Disse torpedoene vil etter planen byttes ut med Futlyar, designet for å overta som marinens standard tungvektstorpedo i fremtiden. *Yasen* utgjør det mest avanserte skroget i landets sjømilitære historie, og designeres i russisk militærjargong som en «nukleær undervanns missilkrysser», et ytterligere signal på klassens kampkraft.

Ettersom klassen dermed er det dyreste skipsprosjektet som noen gang er bygget i Russland, og følgelig krever betydelige ressurser i trange budsjettammer, vurderer det russiske forsvarsdepartementet å bygge to *Borei* SSBN-plattformer med kryssermissiler, såkalte *Borei-K* SSGN (TASS, 2019b). Et samtidig fokus har vært FoU av femte generasjons *Laika*-klasse SSGN som en mer kostnadseffektiv, modulær *Yasen*-variant med en planlagt bestykning av opptil 48 hypersoniske TSIRKON-sjømålsmissiler (Kofman, 2017). Det eneste verftet som produserer atomubåter i Russland, Sevmas, har imidlertid brukt syv år i gjennomsnitt fra kjølstrekking til kommandoheis. Sammen med to andre verft, er Sevmas samtidig ansvarlig for modernisering og vedlikehold av flåtens sovjetiske kjernefysiske

¹⁹ 100RU VODOPAD / VEDER SS-N-16 Stallion med et 60 kilograms stridshode og rekkevidder opptil 200 kilometer.

ubåter. Kombinasjonen har sørget for en vesentlig flaskehals med store negative konsekvenser for operativ evne. Ettersom serieproduksjon av en ny kjernefysisk ubåtklasse dermed ikke vil kunne starte før flere beddinger blir fristilt, har skvadronens tre *Oscar II*-skrog blitt levetidsforlenget for tjeneste inntil 2025.²⁰

Samme negative forhold påvirker SSN-flåten hvor halvparten av skvadronens syv *Sierra I*-, *Sierra II*- og *Victor III*-klasse SSN ligger til kai i reserve eller vedvarende påvente av vedlikehold. Russisk industri har derfor fokusert på å utvikle en fjerde generasjons SSN-variant basert på *Husky*-designet for å understøtte klassens serieproduksjon (Gady, 2017). Prosjektets fremtid er imidlertid likeledes uklar grunnet mangelen på tilgjengelige verft med tilstrekkelig kapasitet for skrogens produksjon. Uten kritiske levetidsforlengelser i mellomtiden, vil skvadronen følgelig mangle SSN-kapabilitet for sjønektelse på det åpne hav når dens sovjetiske ubåter fases ut innen 2025. En mulig løsning vil være å frigjøre Nordflåtens seks *Akula*-klasse SSN i Nordflåtens 12. Skvadron fra deres primæroppdrag med å eskortere Nordflåtens SSBN.²¹ Ettersom *Borei*-klasse strategiske ubåter er betraktelig mer stillegående enn *Akula*-ene som beskytter dem, noe som øker risikoen for deteksjon, vil denne eskorterollen i stedet kunne utføres av det fremtidige tilskuddet av *Lada*-klasse SSK. Klassen er planlagt kun for Nordflåten og Stillehavflåten, de eneste to flåtene som opererer Russlands «boomere». Skrogens AIP-teknologi vil i så tilfelle muliggjøre vedvarende, havgående operasjoner i Barentshavet og deler av Arktis under havisen der SSBNene patruljerer. På tross av moderniseringsplaner, lider imidlertid *Akula*-klassen under samme uvisse skjebne med store forsinkelser ved verftet som moderniserer og vedlikeholder dem.

Ambisjoner om altomfattende sjønektelse i Norskehavet mot GIUK-gapet, slik den tradisjonelle forståelsen av Bastionforsvaret innebærer, fremstår dermed som lite realistisk. Til det formålet er havområdet for omfattende og Nordflåtens angrepsubåtlåte for fremskutte posisjoner for liten. Skvadronens samlede styrkekonsentrasjon etter 2030 vil sannsynligvis bestå av kun fire til fem *Yasen*- og *Yasen-M*-klasse SSGN frem til *Laika*- og *Borei-K*-klassen leveres og en ny SSN-klasse eventuelt starter produksjon. I kontrast opererte Nordflåtens ubåtdivisjoner på 1980-tallet i kombinasjon 75 kjernefysiske angrepsubåter (van Tol, 1988, s. 148). På grunn av skvadronens drastiske reduksjon, er det dermed lite sannsynlig at det fremste oppdraget til Nordflåtens minimale kjernefysiske ubåtflåte vil være å konsentrere sin kritiske kampkraft i ett avgrenset område. Dette skyldes først og fremst at ubåtene ved et eventuelt angrep umiddelbart vil avsløre sin posisjon i Norskehavet, og dermed øke risikoen for deres destruksjon i et teater sannsynligvis tungt befestet med vestlige sjø- og luftstyrker.

²⁰ *Oscar II*-klassens fremtid i Nordflåtens kampklare struktur i tiden etter er uklar gitt den prioriterte moderniseringen av Stillehavflåtens skrog.

²¹ Ubåtdivisjonen bedriver samtidig tidvis eskorte av 11. Ubåtdivisjons SSGN i fredstid hvilket ofte tolkes bekreftende på *Akula*-klassens rolle i fremskutte posisjoner i Bastionforsvaret. I kjeden for kommando og kontroll (K²) er imidlertid divisjonen underlagt 12. Skvadron sammen med Nordflåtens SSBN, og deres rolle i Bastionforsvaret utover å eskortere Nordflåtens SSBN bør følgelig ikke overvurderes.

Divisjonens fremskutte posisjoner for vedvarende sjønektelse er videre blitt unødvendig under dagens forhold, først og fremst grunnet den våpenteknologiske utviklingen siden Bastionforsvarets opphav. Under den kalde krigen måtte Nordflåten deployere lenger sør for å engasjere NATOs marinestyrker ved et overraskelsesangrep, et behov som var forsterket av flåtens mangel på missil-kapabilitet mot landmål (Ranft & Till, 1983, s. 155-156). Introduksjonen av KALIBR har imidlertid sørget for at marinen i stedet evner å nå sine målsettinger fra trygge, lokale farvann. Nordflåten har således kritisk infrastruktur i Nord-Europa innenfor rekkevidde fra Murmansk og Hvitehavet med potensialet til å angripe vestlige styrker i hjemmehavn (Metrick, 2019). Taktiske offensiver fra havområder utenfor Kola-halvøya vil samtidig kunne påføre tilstrekkelige ødeleggelser på basestruktur og kritiske noder for fremføring av allierte forsterkninger i den grad allierte forsterkninger blir alvorlig forsinket (ibid).²² Denne vesentlige endringen i maritim strategi understøttes av *Severodvinsk*s avfiring av landmålsmissiler i april 2019 mens fartøyet lå fortøyd i hjemmehavn (Ripley, 2019). Taktikken er videre i tråd både med behovet for å unngå vedvarende, havgående operasjoner med en redusert flåtestruktur. Veletablerte målsettinger som vektlegger overraskelsesangrep på motstanderens styrker i deres hjemmebaser kan følgelig i dag oppnås med andre metoder (Ranft & Till, 1983, s. 151-159; Hibbits, 1978, s. 14-15; Petersen, 1979, s. 50-51).

Det fremgår som sådan at Generalstaben ønsker å utnytte plattformenes kampkraft på andre måter enn å deployere dem til Norskehavet mot GIUK-gapet der de utgjør relativt enkle mål, og hvor Kreml følgelig risikerer å miste en kritisk strategisk ressurs. Ubåtenes kvalitative økning i kampkraft for avfiring av betydelige førstesalver fremstår i stedet skreddersydd for offensiver mot fiendens militær-økonomiske potensial i tråd med konseptet for ikke-kjernefysisk avskrekking. Deres eventuelle deployering sørover vil dermed sannsynligvis involvere forstyrrelsesoperasjoner mot motstanderens kritiske militære og sivile infrastruktur (Wills, 2018). I et slikt rammeverk fremstår enhetene frigjort av kystmarinens fremvekst, som har samme missilrekkevidder, til mer offensive, havgående operasjoner for å engasjere også mer fjerntliggende mål. Skvadronens verdi er i så måte størst dersom deployert til Nord-Atlanteren hvor skrogene kan operere med lav grad av risiko for deteksjon. Nordflåten vil ved en slik fremgangsmåte også ha kritisk infrastruktur langs østkysten av USA innenfor rekkevidde. I en tidlig fase av en konflikt, har ubåtene følgelig potensialet til å angripe amerikanske forsterkninger før disse evner å mobilisere for å forsterke det europeiske kontinentet.

Den russiske ubåtoperasjonen igangsatt i oktober 2019 fremstod nettopp å demonstrere en evne og vilje til å svekke den transatlantiske linken i en eventuell Artikkel V-situasjon (Nilsen, 2019a). Ifølge Etterretningstjenesten var målsettingen med operasjonen å signalisere marinens evne til å angripe USA med

²² *Bremerhaven, den primære Sea Port of Debarkation (SPOD) for amerikanske forsterkninger i Europa, er den fremste noden for å transportere tungt materiell til det europeiske fastlandet. Ved å ødelegge havnens to sluser og toglinjens to brostrekninger, vil Bremerhaven bli ubrukelig. Alternative havner som Rotterdam og Antwerpen har lignende svakheter, men er mer motstandsdyktige, jmf. Andrew Metrick, «(Un)Mind the Gap», Proceedings (oktober 2019).*

ballistiske missiler ettersom strategiske ubåter opererte i Barentshavet samtidig (ibid; Nordflåtens pressetjeneste, 2019a).²³ De kjernefysiske angrepsubåtenes evne til å true USA og Europa med deres konvensjonelle våpenlast i et forsøk på å utjevne styrkeforskjeller i en tidlig fase av konflikt, er derimot et mer oppsiktsvekkende element understreket av operasjonen. Flere av de kjernefysiske angrepsubåtene hadde som formål å manøvrere seg usett forbi GIUK-gapet, og forsøkte således å teste NATOs evne til å lokalisere landets stadig mer stillestående SSGN (Nilsen, 2019a).

Særlig *Yasen*-klassens evne til å forstyrre allierte forsterkninger gjennom offensiver mot amerikansk basestruktur er utpekt av NATO som den fremste trusselen mot alliansen i en eventuell konflikt (Freedberg Jr., 2016; Nordenman, 2017, s. 26). Ifølge flere ansatte i Pentagon, forsvant *Severodvinsk* i Nord-Atlanteren også i sommeren 2018 da ubåten fikk operere fritt i ukervis (Martin, 2019). Slike justerte målsettinger krever ikke altomfattende sjønektelsesambisjoner over store havområder i Norskehavet med formål om å etablere en slags Maginotlinje på havet av den typen Bastionforsvaret skisserer. Divisjonen vil sannsynligvis i stedet ha Nord-Atlanteren som primært operasjonsområde med oppdrag om offensiver mot USA og Europa generelt og ikke Norge spesielt. Dersom Nordflåten i fremtiden opererer sine SSGN fra Venezuela i fredstid, i tråd med samarbeidsavtalen signert i august 2019, vil Kreml videre omgå den såkalte «GIUK-problematikken» ettersom ubåtene allerede vil være i området når konflikten bryter ut (Mukhin, 2019). I så henseende er det et paradoks at trusselvurderingene i FMR 2019 tilsynelatende vurderer Russlands kjernefysiske angrepsubåtlåte som den fremste dimensjonerende faktoren for det norske forsvarets fremtidige utforming på linje med allierte trusselvurderinger.²⁴

Ved en komparativ analyse av Bastionforsvarets forutsetninger, den fremvoksende kystmarinen og Nordflåtens betydelige reduksjon i tonnasje og strukturvolum, fremgår det i sum at den moderne russiske flåten mangler evnen til å

²³ Ubåtoperasjonen blir som oftest tolket som bekreftelse på Bastionforsvaret også på grunn av fire kjernefysiske og konvensjonelle ubåter som opererte i området rundt Bjørnøya (Nilsen, 2019a). Dette demonstrerer imidlertid ikke nødvendigvis Bastionforsvaret og russiske krigsplaner, men sannsynligvis Bastionen i fredstid. Et slikt operasjonsmønster med eskorte av Nordflåtens strategiske atomubåter er fremdeles en nødvendighet ettersom marinen er i en overgangsfase mellom Delta IV- og mer stillestående Borei-klasse SSBN. I løpet av operasjonen avfyrte begge klassene ballistiske missiler (ibid; Nordflåtens pressetjeneste 2019a). Farvannet i østlige deler av Barentshavet patruljeres også kontinuerlig av amerikanske, britiske og franske kjernefysiske angrepsubåter (Statens strålevern 2018, s. 9). Russlands behov for å deployere ubåter i samme område følger derav naturlig, særlig under en testoppskytning, og kan i kontrast kategoriseres som en «katt og mus»-lek i fredstid. Det faktum at ytterligere to kjernefysiske angrepsubåter av Sierra II-klasse SSN deployerte til Norskehavet samtidig for dypdykktesting, som også bekrefte av russiske myndigheter, bør således ikke tolkes i sammenheng med fremskutte sjønektelsesambisjoner i krigstid (Interfax, 2019).

²⁴ Da Forsvarssjef Haakon Bruun-Hanssen la frem sitt FMR 8. oktober 2019, presenterte admiralen Bastionforsvaret som bakteppet for hans vurderinger, og viet likeledes stor plass til å diskutere Russlands neste generasjons SSGN og deres langtrekkende missilsystemer. Fremveksten av en kystmarine ble til sammenligning ikke nevnt, jmf. Regjeringen.no, «Regjeringen får nytt fagmilitært råd fra forsvarssjefen» (4. oktober 2019).

implementere og opprettholde konseptet i sin originale forstand. Det er følgelig naturlig at russisk strategisk ledelse har tilpasset russisk maritim strategi siden konseptet først oppstod for at Nordflåten skal kunne oppnå målsettinger med en betraktelig mindre og kvalitativt annerledes flåtemakt. Marinen planlegger tilsynelatende å oppnå målet om å avskrekke, tvinge og begrense en motstander i en eventuell konflikt med andre midler og metoder, der den planlagte strukturutviklingen mot 2040 i stedet harmonerer med justerte målsettinger i tråd med konseptet for ikke-kjernefysisk avskrekking. I sterk kontrast til den tradisjonelle forståelsen av Bastionforsvarskonseptet, der først og fremst havgående styrker figurerer som den fremste trusselen mot norske sjøstyrker, fremstår den moderne kystmarinen som den fremtidige spydspissen i Russlands eventuelle kampanjer i nord. Nordflåtens evne til kystnær maktprosjeksjon i Norges nær-områder vil til det formål være på sitt største siden den kalde krigen allerede innen få år, jamfør Tabell 1.

Tabell 1. Order of Battle, Nordflåtens taktiske styrker

	1985	2019	2025 ^a	2030 ^b	2040 ^c
43. Missilskipsdivisjon	33	4 (2)	5-7 (2)	4-11	4-11s
Hangarskip	-	(1)	(1)	0	0
Kryssere	11	2 (1)	2 (1)	2	2
Destroyere	16	1	1	0	0
Fregatter	6	1	2-4	2-9	2-9
Kolaflotiljen	256	32 (4)	55 (4)	48	50
ASW-fregatter	2	3 (2)	3 (2)	2	2
Korvetter	95	8	17	20	22
Minefartøy	65	9 (1)	9 (1)	5	5
Amfibiefartøy	37	8	10	9	9
SSK	57	4 (1)	16 (1)	12	12
11. Skvadron	75	12 (5)	8 (2)	7	9
SSGN	30	4	8	5	7
SSN	45	8 (5)	(2)	2	2

Notat: Tall i parentes henviser til ytterligere skrog i reserve, under modernisering eller vedlikehold.

^a Analysen forutsetter leveranser av ytterligere en til tre Gorshkov-klasse fregatter, en skvadron Karakurt-klasse små rakettskip, tre Merkuriy-klassekorvetter, en ytterligere Ivan Gren-klasse LST, ytterligere fire Yasen-M-klasse SSGN, en skvadron Varshavyanka SSK, en skvadron Lada SSK; videreføring av to Kirov-klasse slagkryssere, fem Udaloy-klasse ASW-fregatter hvorav to under modernisering, seks Grisha-klasse små ASW-skip, to Nanuchka-klasse korvetter, ti Gorya-, Natya-, Sonya og Yevgenya-klasse minesveipere, åtte Ropucha- og Ondatra-klasse landingsfartøyer, fem Kilo-klasse SSK og to Akula SSN under modernisering med neste generasjons missil-systemer; utfasing av Sierra I-, Sierra II- og Victor III-klassen samt fire Akula-klasse SSN.

^b Analysen forutsetter en til tre Gorshkov-klasse fregatter, mulige leveranser av fem forbedrede Gorshkov-klasse fregatter, mottak av to moderniserte Udaloy-klasse ASW-fregatter, ytterligere

- fem Merkuriy-klasse korvetter, en skvadron Gremyashchiy-klasse korvetter, fem skrog av ny minesveiper-klasse, fem Zubr-klasse luftputelandingsfartøy og to LHD-skrog av en ny klasse; videreføring av to moderniserte Akula-klasse SSN overført fra 12. Skvadron; utfasing av Slava-klasse krysser, Sovremennyi-klasse destroyers, hangarskipet Kuznetsov, tre Udaloy-klasse ASW-fregatter, seks Grisha-klasse små ASW-skip, to Nanuchka-klasse korvetter, åtte Ropucha- og Ondatra-klasse landingsfartøy, tre Oscar II-klasse SSGN og fem Kilo-klasse SSK.
- ^c Analysen forutsetter mottak av resterende to Merkuriy-klasse korvetter og to Borei-K SSGN; utfasing av to moderniserte Udaloy-klasse ASW-fregatter.

Russisk maritim operasjonskunst

For å utvikle forsvarlige mottiltak mot Nordflåtens doktrinære skifte, er det derfor nødvendig å analysere tilsvarende innovasjoner i russisk operasjonskunst og taktikk. I likhet med Bastionforsvaret, kan konseptet for ikke-kjernefysisk avskrekking oppsummeres i militær strategi som forsøk på å etablere en buffersone med potensialet til å nøytralisere trusler i Russlands periferi. En slik positur vil «kjøpe tid og rom» i krise og krig, og tillate Kreml å supplere kjernefysisk annenslagsevne med konvensjonell krigføring (Shlapak, 2018, s. 4). Moderne russisk maritim strategi involverer derfor likeledes etablering av dybde for russisk strategisk tyngdepunkt, hvilket også inkluderer «ikke-strategiske, kjernefysiske» og «strategiske, ikke-kjernefysiske» enheter som en del av Russlands «strategiske, offensive styrker» (Johnson, 2018, s. 25). En slik fremgangsmåte er først og fremst tiltenkt å forstyrre amerikansk evne til maktprosjeksjon, primært utøvd av hangarskipsgrupper samt andre sjø- og luftplattformer med langtrekkende presisjonsvåpen for PGS (Boston & Massicot, 2017, s. 4).

Anti-Access/Area Denial

Gjennom A2/AD som operasjonell tilnærming, er taktiske konsepter utviklet til en omfattende og offensiv fellesoperativ doktrine for nektelse og utmattelseskrigføring i alle domener med trusselen om synkroniserte, koordinerte og kontinuerlige presisjonsangrep i dybden av fiendens posisjoner (Johnson, 2018, s. 30-31). Metoden har som formål å hindre en overlegen motstander i å operere nært eller bringe operasjonelt overlegne styrker til, samt innskrenke deres manøverfrihet innenfor, et gitt operasjonsområde for å svekke fiendens kampkraft (Tangredi, 2017, s. 26-27). Russisk nektelsestaktikk har med det en tiltenkt strategisk effekt ved å hindre NATO i å skade russiske tyngdepunkt, og derfor også å vinne. Det ønskede resultatet er dermed ikke bare en tilsynelatende fastlåst situasjon, men også utmattelse av allierte styrker over tid ettersom deres evne til å levere avgjørende anslag gradvis svekkes.

A2/AD er således en klassisk, lagbasert tilnærming til littoral krigføring som sikrer en kystmarine lengre rekkevidder og større effekter gjennom å maksimere egen kampkraft (Vego, 2015, s. 32-33). Tilnærmingen utgjør dermed en kritisk styrkemultiplikator for å øke dens effektivitet, utholdenhet og overlevelsessevne (ibid). En slik operasjonskunst letter i så henseende på den underlegne russiske marinens utfordringer i møte med en overlegen sjø- og luftmakt ved å øke dens troverdighet gjennom å sikre dens tilstrekkelige beskyttelse mot NATO-angrep. Russland forbereder seg til det formål tilsynelatende på *blitzkrieg* med lang-

trekkende presisjonsvåpen mot en informasjonsdrevet og høyteknologisk motstander (Kofman, 2018, s. 22). I tråd med det russiske forsvarrets overgang fra Air Land Battle til Air Sea Battle, er russisk A2/AD primært fokusert på samspillet mellom marinen og luftstyrkene (Det russiske forsvarsdepartementet, 2003, s. 34-38). Generalstaben synes som sådan å være svært bevisst over at langtrekkende A2/AD-kapabiliteter evner å kraftsamle våpenild hurtigere enn det er mulig å konsentrere plattformene selv. På grunn av den våpenteknologiske utvikling, er konfrontasjon med store bakkestyrker derfor overflødig og unødvendig per det russiske perspektivet.

En slik maritim strategi omgjør Russlands maritime flanker til en lagbasert og multidimensjonal «kystbastion». Resultatet er en betydelig kystmakt som søker å nekte vestlige styrker effektivt bruk av alle domener mens Nordflåten selv opererer under beskyttelse av fellesoperativ ildkraft som effektiviserer dens evne til kystnær maktprosjeksjon. Det er i dette rammeverket den fremvoksende festningsflåten er tiltenkt å utjevne styrkebalanser med NATO gjennom overraskelsesangrep mot kritisk sivil og militær infrastruktur i en tidlig fase av konflikt i tråd med både marinedoktrinen og konseptet for ikke-kjernefysisk avskrekking. Innovasjoner i nektelsesteknologi har derfor omgjort store kystsoner til et «fort» med regionale rekkevidder, hvorpå underlegne sjøstyrker kan utnytte sin langtrekkende, offensive slagkraft. Mahans fremste kritikk av en festningsflåtestrategi fremstår dermed fallitt.²⁵ NATOs overlegne sjømakt forsøkes i så måte presset ut på det åpne hav der enhetene er sårbare for deteksjon og Russlands langtrekkende presisjonsvåpen. Et avgjørende marineslag forsøkes på den måten unngått inntil russiske kommandører kan engasjere allierte krigsskip på mer gunstige vilkår etter at landbaserte nektelseskapabiliteter har redusert deres kampkraft og forsvarsevne. Det fremste særpreget av Russlands kampanjer i det østlige Middelhavet er nettopp deres tilrettelegging for å teste festningsflåtens fleksibilitet og deres evner til standoff-krigføring når integrert i et A2/AD-nettverk (Frühling & Lasconjarias, 2016, s. 96).

Effektene av Russlands nektelsesregime blir imidlertid ofte overdrevet i vestlig forskning grunnet en *de facto* forglemmelse av våpensystemenes begrensninger. Mens missilenes maksimale nominelle rekkevidde gjengis også her for å belyse implikasjoner for norsk forsvarsplanlegging, bør ikke disse forveksles med systemenes effektive rekkevidder i praksis, som begrenses av geografi så vel som missilenes manøvrer (Giles & Boulegue, 2019, s. 23). Ikke minst bør deres analyse også anerkjenne Russlands vedvarende utfordringer med målangivelse på lengre avstander, hvilket er nødvendig for å utnytte våpensystemenes fulle potensial. På nåværende tidspunkt mangler samtidig Kreml et tilstrekkelig missilarsenal av en nødvendig størrelse for å understøtte tilnærmingens målsettinger i praksis. Det nåværende våpenprogrammet prioriterer imidlertid å øke kvaliteten og kvanti-

²⁵ Ifølge Mahan, skyldtes det russiske tapet ved Port Arthur under krigen med Japan i 1904-1905 at marinens fremste målsetting var å forsvare fortet, hvilket plasserte forsvarsbyrden ene og alene på landbasert artilleri. Artilleriets minimale rekkevidder begrenset imidlertid sjømaktens handlingsrom. Et tap kunne dermed vært unngått dersom den russiske festningsflåten hadde utviklet en mer offensiv strategi basert på aktiv «fleet in being» som benytter fortet for tilflukt etter taktiske offensiver, jmf. Hattendorf, «Alfred Thayer Mahan and his Strategic Thought», s. 91.

teten av det konvensjonelle våpenlageret, og å utvikle moderne systemer for Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, Surveillance and Reconnaissance (C4ISR) for deres effektive anvendelse (Bergsjö, Berglund & Jonsson, 2019, s. 10; Adamsky, 2019, s. 359). Fullverdig applikasjon av russiske A2/AD-kapabiliteter i krise og krig kan derfor ventes innen 10-15 år.

I mellomtiden har Russland allerede etablert et svært kapabelt og nettverksbasert nektelsesregime i Norges nærområder der det maritime domenet er høyst prioritert. Prioriteringen av marinen i nord på bekostning av andre forsvarsgrener understrekes av opprettelsen av den fellesoperative kommandoen i 2014 basert rundt Nordflåten, heretter referert til som OSK Nord. Med sjefen for Nordflåten, viseadmiral Aleksandr Moisejev, som OSK-kommandør, har Russland gjenopprettet evnen til krigføring på teaternivå. Nordflåtens kommando over alle taktiske styrker stasjonert i eller deployert innenfor admiralens ansvarsområde styrker således nektelsesregimets effektivitet (Tamnes, 2018, s. 11; Bukkvoll et al., 2017, s. 31). Det russiske forsvarsdepartementet planlegger å ytterligere øke denne effektiviteten ved å gi Nordflåten status som et militærdistrikt uavhengig av, likestilt med og i tillegg til OSK Nord (Ramm, Kozechenko & Stepovoy, 2019). Beslutningen er tilsynelatende en direkte konsekvens av suksessen med koordinert fellesoperativ anvendelse av regional ildkraft langs Russlands maritime flanker (Vinokurov, 2019). Fra russisk militærplanlegging fremgår det som sådan at eventuell krigføring i nord først og fremst vil være maritim.

Luft- og sjønektelse fra land

Det fremste kjennetegnet på OSK Nord's nektelsesregime er våpensystemer som i et taktisk tandem forsøker å etablere kystnær luft- og sjønektelse i østlige deler av Barentshavet fra land. Systemenes nytteverdi og effektivitet demonstreres i Nordflåtens øvelser, typisk med fremskutte deployeringer for å nekte motstanderens sjø- og luftstyrker effektiv bruk av omkringliggende kystsoner (Novichkov, 2018). Den fremste komponenten er imidlertid antiluft-systemer som både forsvaret infrastruktur på land og trykker maritime operasjoner i havområdene utenfor. Luftvern er dermed et kritisk element i russisk maritim strategi som øker troverdigheten av trusselen den sårbare kystmarinen representerer. Et sentralt tiltak har vært å gradvis erstatte sovjetiske S-300-systemer ved Nordflåtens luftforsvars- og antiluft-missilregimenter med neste generasjons S-350 VITYAZ og S-400 TRIUMF.²⁶ Begge systemene beskyttes av punktforsvarssystemene PANTSIR-S1 og dets arktiske variant, PANTSIR-SA, samt TOR-M2DT.²⁷ Når femte generasjons S-500 PROMETEY blir operativt i Nordflåtens basestruktur etter 2020, vil Russland tilsynelatende kunne nekte NATOs overlegne luftmakt effektiv bruk av luftdomenet til og med

²⁶ S-300 SA-10 Grumble med rekkevidder opptil 200 kilometer, S-350 VITYAZ med rekkevidder opptil 120 km, S-400 TRIUMF med rekkevidder opptil 380 kilometer når systemets langtrekkende missil blir operativt. Mens S-400 er utplassert på Kola-halvøya, Novaya Zemlya og Frans Josefs land, forventes S-350 å være operativ i OSK Nord innen 2020.

²⁷ PANTSIR S-1/SA SA-22 Greyhound med rekkevidder på 20 kilometer og TOR-M2DT SA-15 Gauntlet med rekkevidder opptil 70 kilometer.

Lofotryggen.²⁸ Ifølge russiske eksperter evner systemet å engasjere hypersoniske missiler, stealth-plattformer og satellitter i lav bane (Izvestia, 2019).

Likeledes vil Nordflåtens Kystforsvarsstropper med missilbatterier av typen BAL og BASTION-P kunne nekte NATO sjøkontroll i havområdene utenfor gjennom landbasert kystforsvar med antiskipsmissiler, respektive URAN og ONIKS.²⁹ Russland planlegger å opprette nye missilskvadroner og deployere systemene til flere arktiske øyer, hvilket vil ytterligere trygge Nordflåtens infrastruktur og forsterke festningsflåtens evne til å etablere nektelse i nordlige kystsoner mot en større sjømakt. Systemenes fleksibilitet ble videre demonstrert i Syria også mot landmål der de samtidig beskyttet myggflåten og konvensjonelle ubåters manøverfrihet i Middelhavet (Bronk, 2018). En eventuell deployering av batteriene også til Frans Josefs land vil samtidig øke Nordflåtens muligheter for å projisere makt også fra kystfarvann øst for Svalbard.

OSK Nords nektelsesregime vil i fremtiden også inkludere landbaserte landmålsmissiler, først og fremst ISKANDER-M, et ballistisk landmålsmissil, og ISKANDER-K, dets kryssermissilvariant (Dalsö, Berglund & Jonsson, 2019, s. 36-38; McDermott & Bukkvoll, 2017, s. 25-31).³⁰ ISKANDER utgjør en betydelig trussel gitt dets mobile natur og kapasitet til å bære både kjernefysiske og konvensjonelle stridshoder, og vil tilsynelatende være fullt operativt i det russiske forsvaret innen utgangen av 2020 (McDermott, 2017). Missilet har vært under aktiv testing i Syria hvor Generalstaben synes å ha stadfestet dens kritiske rolle i nektelsesregimet ved å engasjere fienden også på strategiske avstander (ibid). Under øvelse Zapad i 2017 ble kryssermissilvarianten utplassert i Petsjenga-dalen, mindre enn 50 kilometer fra Norskegrensen og med potensialet til å angripe mål i Norge som en helhet (Forsvaret, 2018).

Nektelsessoner i nord understøttes samtidig av luftleverte antiskips-, antiluft- og landmålsmissiler. Det russiske luftforsvarets rolle er således sentral i maritim strategi med kritiske bidrag til ASW, Anti-Surface Warfare (ASuW) og Anti-Air Warfare (AAW) samt landangrep ved amfibiske operasjoner. OSK Nord mottok nylig moderniserte *Mikojan* MiG-31, som vil utgjøre kjernen av russisk luftmakt i nord sammen med fremtidige leveranser av fjerde generasjons *Sukhoi* Su-34 og femte generasjons *Sukhoi* Su-57 (Nordflåtens pressetjeneste, 2019b). En videre essensiell styrkemultiplikator er Nordflåtens kompanier for elektronisk krigføring (EK), skreddersydd for å nekte NATOs høyteknologiske styrker situasjonsforståelse. Mens flere systemer er i bruk på de fleste av Nordflåtens fartøyer, har kompaniene på land demonstrert deres evne til å forstyrre bildebygging i Nord-Norge også i fredstid (Forsvaret, 2018).

²⁸ S-500 PROMETEY med rekkevidder opptil 600 kilometer.

²⁹ BAL SSC-6 Sennight med 3M-24 URAN SS-N-25 Switchblade med et 145 kilogram semi-SAP og høyeksplosivt stridshode og rekkevidder opptil 260 kilometer. K300P BASTION-P SSC-5 Stoooge, med ONIKS-antiskipsmissil med rekkevidder opptil 400 kilometer. Kysttroppene er en egen gren i den russiske marinen som inkluderer de tre separate avdelingene Missilartilleriet, Kystforsvarstroppene og Marineinfanteriet som løser enkelte oppdrag enkeltvis eller i kombinasjon med andre styrker i flåten eller andre forsvarsgrener.

³⁰ ISKANDER-M SSC-26 Stone med rekkevidder opptil 500 kilometer og ISKANDER-K SSC-7/8 med rekkevidder på henholdsvis 500 og 1,800 kilometer.

I et slikt rammeverk sikres Nordflåtens overlevelsessevne og utholdenhet vis-a-vis alliansens overlegne sjø- og luftmakt. Den fremvoksende festningsflåtens langtrekkende, offensive slagkraft kan i så måte oppnå hovedmålsettinger i en tidlig fase av konflikt ved å angripe fra operasjonelle friområder, relativt trygg fra motoffensiver. Norske og allierte beslutningstakere vil således stå mellom valget om å penetrere slike nektelsessoner i en høyintensitetskonflikt med risiko for store tap eller å akseptere konfliktslutt på Kremles vilkår. Moderne russisk kystmakt synes dermed primært designet for å avskrekke Russlands rivaler fra å angripe i utgangspunktet. Deduksjonen om at relevansen av norske områder har endret seg parallelt med den betydelige utviklingen i våpenteknologi, russisk strategisk tenkning og nektelsestaktikk siden Bastionforsvarskonseptets opphav, følger dermed naturlig. Analyser av eventuelle russiske handlingsmåter i Norges nær-områder bør i første rekke reflektere kombinasjonen av Nordflåtens kystnære orientering, endrede målsettinger i tråd med konseptet for ikke-kjernefysisk avskrekking, samt den skreddersydde fellesoperative tilnærmingen for å etablere mobile «kystbefestninger» i nord.

Okkupasjon av norsk landterritorium

Ettersom Generalstaben aktivt søker å unngå storskala konflikt med en overlegen motstander, er det sannsynlig at russisk handlingsrom er størst ved begrenset maktbruk. Nordflåtens evne til kystnær maktprojeksjon vil samtidig avhenge av friområder, bærekraftige taktiske mekanismer og strategisk motstandsevne. Tross det maritimes forrang i russisk militærplanlegging, har forskning på Bastionforsvaret derfor medfulgt et samtidig fokus på det såkalte «Varanger-scenariet» med et eventuelt strategisk overfall av Finnmark (Skjelland et al., 2019, s. 48-50). En etablering av Bastionforsvaret er ofte fremdeles vurdert til å inkludere tapet av fylket til en russisk landokkupasjon der nektelseskapabiliteter og bakkestyrker skyves inn over grensen for å beskytte Nordflåtens strategiske fasiliteter og øke det russiske forsvarets manøvreringsrom (Diesen, 2018, s. 7).³¹ Slike argumenter antar at OSK Nords fremste målsetning er et *fait accompli*, hovedsakelig gjennom offensiv bruk av hærstyrker.

Slike deduksjoner synes imidlertid basert på flere feilslutninger forankret i sannsynlige fallgruver. Dette understrekes av flere endringer i den kalde krigens logikk for bruk av russiske landstyrker i regionen i utgangspunktet, hvilket var fremprovosert av to komplementære behov. For det første reduserte den geografiske nærheten av allierte kommandoområder til en rekke av de strategiske fasilitetene på Kola-halvøya Nordflåtens trygghet mot luftangrep og vestlig Intelligence, Surveillance and Reconnaissance (ISR) (Ries, 1988, s. 120). En landinvasjon av Norge, Sverige og Finland var derfor ansett som en kritisk operasjon i krigstid (ibid). For det andre var en okkupasjon nødvendig for etablering av fremskutte baser som luftforsvaret kunne operere fra for å understøtte nektelses- og kontrollsonene

³¹ Scenariet figurerer sentralt i FFIs forslag til operative konsepter for den neste LTPen for 2021-2024, og dannet likeledes grunnlaget for analyser til støtte for landmaktutredningen i 2017, jmf. Skjelland et al., «Hvordan styrke forsvaret av Norge?», s. 47-48.

i Norskehavet og Barentshavet, ettersom NATOs overlegne luftmakt evnet å kontrollere luftrommet over (ibid). Marinens formål på havet gikk følgelig hånd i hånd med både luftstyrkenes effektivitet, som både understøttet Bastionforsvarets forsvarssoner og trygget landstyrkene nødvendig for å sikre fremskutt drift fra norsk territorium.

I Bastionforsvaret medførte dermed ambisjoner om fremskutt sjønektelse og sjøkontroll samtidig okkupasjon av kritiske luftbaser og Aerial Ports of Debarkation (APOD) langs Norskekysten, potensielt ned til og med Trondheim (ibid, s. 121-128). Slike fremskutte posisjoner var nødvendig for å nekte Vesten luftherredømme ved å utvide russiske flystyrkers rekkevidde, og var kun mulig gjort og opprettholdt gjennom okkupasjon av skandinavisk landjord (ibid). Denne logikken antas fremdeles å bestå. Selv om angrepet mot Finnmark kun var ett av flere scenarier i sovjetisk militærplanlegging, omhandler norsk forsvarsdiskurs i dag i verste fall en potensiell forskyvning av russiske styrker til Banak eller Alta (Diesen, 2018, s. 7). Siden Bastionforsvaret ble utviklet, har imidlertid russiske våpensystemers økte rekkevidder sørget for at fremskutte baser i Finnmark er unødvendig for å nekte NATO effektiv bruk av luftdomenet. Oppdaterte analyser om Kremles rasjonale for en landokkupasjon i forsvarskonseptet feiler i så måte å inkludere våpenteknologisk utvikling som faktor.

Videre er et ofte underkommunisert moment at en eventuell okkupasjon av Finnmark fremdeles må innbefatte streiftog inn på finsk og svensk territorium dersom handlemåten både skal sikre tilstrekkelig dybde av en nødvendig størrelse og samtidig unngå en alliert knipetangs-manøver. En slik offensiv krever imidlertid hærstyrker av en størrelse som OSK Nord mangler etter enhver målestokk. Mens hæren nordvest i Russland på 1980-tallet utgjorde hele 10 divisjoner med 1,400 stridsvogner og 2,375 mindre artillerisystemer, består OSK Nord 14. Hærkorps og Nordflåtens Kysttropper tilsammen i underkant av 10,000 soldater (CIA, 1985, s. 13). En slik ambisjon ville derfor ha beslaglagt alle styrkene militærdistriktet råder over og spredt dem over et for stort område, som er på størrelse med Danmark, med minimal militær gevinst. I motsetning til under den kalde krigen, har heller ikke det vestlige militærdistriktet tilstrekkelig redundans i sin struktur til å forsterke OSK Nord slik øvelse Zapad 2017 demonstrerte. Slik forflytning av russiske styrker nordover ville derfor svekket Russlands evne til å opprettholde striden mot NATO langs den sårbare grensen til det europeiske fastlandet. Vurderinger om «Varanger-scenariet» fortsatte relevans i norsk forsvarsplanlegging overser derfor samtidig den betydelige reduksjonen av russisk landmakt siden Sovjetunionens tid, som man nødvendigvis bør anta har påvirket russisk militærstrategi.

Området har videre sparsom infrastruktur der kritiske noder for fremføring av russisk materiell, som kaianlegg, flyplasser og veibanenett, kan ødelegges av norske styrker, som allerede er i området, for å forsinke eventuelle russiske offensiver (Ravndal, 2016, s. 64). Det norske forsvaret har derfor avgjørende fordeler ved å ha kontroll på viktig lende som dominerer adkomstveiene hvilket samtidig danner naturlige forsvarslinjer i den norske teigen (ibid, s. 67). Ettersom alle akser vestover på land samles ved E6 videre innover i fylket, og følgelig er svært sårbar for sabotasje, vil en landokkupasjon av Finnmark samtidig primært avhenge av amfibiske operasjoner. Dog er Varangerhalvøya, som inneholder de mest aktuelle lokasjonene for landgang, relativt flat med minimal radarskygge, hvilket øker

risikoen for store tap av kritisk materiell underveis. På grunn av flotiljens drastiske reduksjon, har heller ikke kystmarinen tilstrekkelig strukturvolum nødvendig for å etablere vedvarende nektelse i kystfarvann utenfor Nord-Norge i tiden etter for å trygge fremskutte baser mot en trussel fra havet. Det fremgår som sådan at Finnmarks strategiske verdi er relativt liten, og nødig tilsvarer den omfattende ressursbruken en slik landokkupasjon krever. Mens det er åpenbart at Kreml fremdeles prioriterer manøverfrihet og strategisk motstandsdyktighet i regionen, er det dermed sannsynlig at Nordflåtens økte evner til kystnær maktprojeksjon vil utnyttes ved eventuell maktbruk mot Norge på andre måter.

Dybde i ny drakt

Grunnet våpenteknologisk utvikling, kan Generalstaben isteden etablere friområder av tilstrekkelig størrelse ved å anvende nektelsesregimets langtrekkende våpensystemer fra russisk territorium for å nøytralisere kritiske mål på motsatt side av grensen. Disse nektelseskapasitetene er mer enn kapable til taktiske offensiver mot APODs og Sea Ports of Debarkation (SPOD), noder for kommando og kontroll (K²) samt sensorer og radarer i Finnmark. Ved synkroniserte presisjonsangrep og varierende konvensjonell maktbruk i en konflikts tidlige fase, kan Russland dermed nekte NATO effektiv bruk av teigen istedenfor å okkupere det til egen bruk. På den måten evner OSK Nord å ødelegge områdets militære nytteverdi uten å foreta både svært ressurskrevende amfibiske operasjoner og en omfattende landokkupasjon. Denne prioriteringen av offensiver mot motstanderens militære infrastruktur i en IPW bekrefte blant annet av russiske bombefly offensive tokt mot Etterretningstjenestens radarer, Forsvarets militære installasjoner i Bodø-området, NATO-styrker og infrastruktur samt flyttingen av et BAL-kompleks til Fiskerhalvøya 16 kilometer fra Vardø (Forsvaret, 2018; Nilsen, 2019b).

Samtidig er nøkkelmål langs hele Norskekysten innenfor rekkevidde fra lokale kystfarvann utenfor Murmansk. Nordflåten evner derfor å gjennomføre taktiske offensiver også mot det norske forsvarets basestruktur lenger sør. På den måten kan russisk kystmakt forsøke å nøytralisere mesteparten av Norges militærmakt i en tidlig fase av konflikt allerede før styrkene rekker å mobilisere. Ved å samtidig nøytralisere kritiske noder for fremføring av allierte styrker og materiell, vil NATO-forsterkninger, nødvendig for å gjenopprette *status quo* i teateret, betydelig forsinkes. Kystmarinen evner således å sikre kalibrerte ødeleggelse hos kritiske mål i Norge som en helhet. Dersom fremskutte angrepsubåter i Nord-Atlanteren samtidig lykkes med å isolere amerikanske forsterkninger i deres hjemmehavn, risikerer norsk sjømakt dermed å stå alene i striden, og å bestå av kun de plattformene som er på patrulje når konflikten bryter ut. Kystmarinen tillates i så måte å understøtte konseptet for ikke-kjernefysisk avskrekking og oppnå avgjørende strategiske fordeler uten nødvendigvis å deployere verken sørover eller ut på blåmyra.

Hvorvidt en slik maritim strategi vil være vellykket avhenger imidlertid ikke bare av troverdig kampkraft og formålstjenlig taktikk, men også gunstige geografiske posisjoner. I verste fall kan det russiske behovet for dybde resultere i tiltak for å ekspandere nektelsesregimet ved å anvende begrensede områder av norsk territorium lenger sør enn Finnmark. Norskekystens defensive fordeler er til det formål påfallende i harmoni med russisk fascinasjon for styrkemultiplikatorer,

Nordflåtens doktrinære skifte til kystnær maktprojeksjon, innovasjoner i operasjonskunst og taktikk samt et graverende behov for å etablere dybde for å øke militærets overlevelsessevne og utholdenhet. I en slik handlemåte vil kombinasjonen av unik norsk geografi og Russlands nektelsesregime skape en ytterligere effektivisert kystbefestning der radarskygge fra fjorder og fjell øker beskyttelsen av Nordflåtens underlegne styrker. Ettersom NATOs sjømålsmissiler er designet for bruk på det åpne hav, og følgelig mangler evnen til å skille mellom mindre fartøy fra holmer og øygrupper, kan myggflåten på den måten anvende sine langtrekkende missiler relativt trygt fra den norske skjærgården (Ulriksen, 2019). Grunnet vanskelighetene med å anvende sonar for å lokalisere ubåter innaskjærs, vil også Nordflåtens konvensjonelle ubåter kunne benytte norsk kystsoner, og følgelig bestemme tid og sted for en eventuell offensiv (ibid).

Mens littoral krigføring har flere likheter med maritim krigføring på det åpne hav, er det signifikante forskjeller på grunn av kystsonens komplekse, dynamiske og utfordrende fysiske miljø (Vego 2015, s. 30). Den norske kystlinjen består videre av mindre og større øygrupper, og er, med unntak av sørøst i landet, omkranset av fjorder med grunt farvann som kutter dypt inn i massive fjellområder. Mens Norges unike geografi derfor gir flere defensive fordeler, er samtidig de defensive ulempene flere ettersom det er kystnære forsyningslinjer som binder landet sammen mer enn veinettet på land. Kysten er således Norges strategiske tyngdepunkt der den som kontrollerer kystlinjen samtidig kontrollerer teaterets viktigste kommunikasjonsmiddel (Pugh, 1984, s. 99-100). Dersom en motstander evner å bruke denne geografien, kan den strategiske situasjonen i det nordlige teateret således snus i angriperens favør.

Russlands interesse for den norske kystlinjen er til det formål veldokumentert. Etter andre verdenskrig var den russiske sjømilitære debatten om kostnytteverdien av en kystmarine og dens evne til å beskytte mot fiendtlig maktprojeksjon særlig preget av en samtidig diskusjon om den strategiske viktigheten av norsk geografi (Herrick, 1988, s. 122-221). Ifølge russiske marineteoretikere, sørget tysk kontroll over norsk kystlinje under andre verdenskrig for Kriegsmarinens trygge passasje samtidig som den sikret Tysklands flanker og fungerte som et springbrett for operasjoner i omkringliggende hav (ibid, s. 127). Russiske ubåter i norske fjorder var derfor en velkjent praksis under den kalde krigen (Gjelsten, 2018). Kremls nåværende bruk av russiske sjøfolk for å kvalifisere til farledsbevis i Norge og søke deres innpass i norske rederier demonstrerer likeledes et uomtvistelig behov for å øke russisk evne til å operere i en kompleks geografi i krise og krig (Persen, 2018; Ulriksen, 2019).

Flere områder langs Norges langstrakte kystlinje, som i stor grad er ubeskyttet, utpeker seg med en strategisk verdi Finnmark ikke har. Med en slik bakgrunn er det påfallende at den russiske marinens øvelser i Norskehavet august 2019 ble analysert i norsk forsvarsdiskurs som bekreftelser på Bastionforsvaret, på tross av at mindre korvetter og konvensjonelle ubåter utgjorde majoriteten av styrkene tilstede med oppdraget om «kystnær ASW» (Voyenno-Promyshlenny Kuryer, 2019). Øvelsesaktiviteten var samtidig konsentrert i internasjonalt farvann omkringliggende Lofoten, hvilket kan indikere en fornyet interesse i området heller enn å bekrefte altomfattende nektelses- og kontrollambisjoner i havområdene utenfor. Lofoten, med sin unike geografi og fordelaktig plassering, var likeledes

sentral i alliert maritim strategi under den kalde krigen, der amerikanske hangarskip skulle projisere makt mot Nordflåtens strategiske kapasiteter fra trygge posisjoner i Vestfjorden (Børresen, 2011, s. 107).

Denne vestlige taktikken sitter dypt i Generalstabens institusjonelle hukommelse, grunnet den iboende frykten for amerikansk maktprojeksjon og dens potensielle evne til å ødelegge russisk kjernefysisk gjengjeldelsesevne. Ettersom amerikanske hangarskip ikke har seilt i norske farvann siden den kalde krigens slutt, er det dermed sannsynlig at russisk strategisk ledelse tolket tilstedeværelsen av *USS Harry S. Truman* under Trident Juncture i 2018 som bekreftelse på dens fortsatte eksistens i amerikanske krigsplaner. Bruddet i Nordflåtens øvelsesmønster, som siden Sovjetunionens fall har vært begrenset til lokale farvann, fant først sted i ettertid. Augustøvelsen er således ikke første gang Russland har signalisert betydningen av Lofoten også i russisk militærplanlegging siden hangarskipets nærvær i fjor. Majoriteten av Notice to Airmen and Mariners (NOTAM) utstedt av russiske myndigheter har siden vært konsentrert i samme område (Nilsen, 2018a). Mens enkelte av områdene aldri ble benyttet og andre inkluderte manøvrer av varierende størrelse, tok øvelsene en ny vending i april 2019 da *Pyotr Velikiy* og *Marshal Ustinov* avfyrt antiluft-missiler i en storstilt fellesoperativ øvelse utenfor øygruppen (Nilsen, 2019c; Nordflåtens pressetjeneste, 2019c).³²

Mens vestlig analytisk fokus derfor ble rettet mot øvelsene i Norskehavet i både april og august i år, er det imidlertid bemerkelsesverdig at samtidige amfibiske operasjoner på russisk territorium tilsynelatende var en sentral komponent av begge (Nordflåtens pressetjeneste, 2019f; 2019g). Nordflåtens øvelsesfaser fremstod dermed som en del av en større helhet, men fragmentert ved ulike lokaliseringer. Dersom disse komponentene analyseres under ett, fremstår de i tråd med veletablert øvelsesmønster med vekt på kystnær minelegging, ASW, ASuW og landangrep med landsetting av mobile styrker som marineinfanteri, luftlandestyrker og Spetsnaz. Et særtrekk ved øvelsene i nord har vanligvis også vært fremføring av landbaserte nektelseskapasiteter for å ekspandere «kystbastionen» lokalt i begrensede områder der landmakten evner å trygge fremskutte posisjoner. Ved å etablere en slik

³² Trenden med NOTAM som varsler russisk skarpskyting i Norskehavet har vekket stor oppmerksomhet i norsk forsvarsdiskurs, og blir ofte tolket som bekreftelser på den russiske marinens havgående ambisjoner i tråd med Bastionforsvaret. Flere av de varslede øvelsene inneholdt imidlertid verken avfiring av våpensystemer eller større organiserte manøvrer. Under Trident Juncture i november 2018, var det kun et par russiske krigsskip som seilte gjennom NOTAM-områdene utenfor Mørekysten og Lofoten (Nilsen, 2018b). Disse returnerte til Kola-halvøya etter deployering verden rundt for tradisjonelle «vise flagget»-oppgaver eller var på vei til Hvitøya fra Østersjøen for sjøprøver (Nordflåtens pressetjeneste, 2018a; Det sørlige militærdistriktets pressetjeneste, 2018). Andre manøvrer har enten bestått kun av et par plattformer for samtrening eller av et enslig krigsskip som tester våpensystemer om bord under transitt (Nordflåtens pressetjeneste, 2018b; 2019d). Nordflåtens krigsskip har gjort det samme i andre teatre, eksempelvis ved Biscayabukta, uten at det har blitt tolket som bekreftelser på planer i krigstid (Nordflåtens pressetjeneste, 2019e). Det er derfor mer sannsynlig at slike aktiviteter faller under tiltak for strategisk kommunikasjon (STRATKOM). I Barentshavet er dette sannsynligvis en naturlig konsekvens av den økte tilstedeværelsen av allierte kjernefysiske angrepsbåter i samme område (Statens strålevern, 2019, s. 9).

nektelsessone ved eventuelt Lofoten, kan Nordflåten potensielt nekte amerikanske hangarskipsgrupper å benytte Vestfjorden uten å risikere for store tap, og samtidig utnytte dens strategiske fordeler til eget formål. Taktikken ville samtidig utflankert den norske hæren og isolert norsk landmakt, som er konsentrert i Finnmark og Troms, ved å angripe dens bakre områder.

Slike amfibiske operasjoner krever kun en viss grad av kontroll i kystfarvannene rundt området under selve landingen istedenfor altomfattende og permanent kontroll slik Bastionforsvaret skisserer (Till, 2019, s. 257). Nordflåtens hovedutfordring er følgelig ikke å kontrollere et bestemt maritimt område og luftrom i løpet av konflikten, men heller å opprettholde et tilstrekkelig nektelsesnivå i ett avgrenset område for en vedvarende periode (Strømmen, 2019, s. 142). I kontrast til de overambisjose målsetningene i den tradisjonelle forståelsen av Bastionforsvarskonseptet, vil kystmarinens evne til å oppnå slike justerte målsettinger være på sitt største siden den kalde krigens slutt allerede innen få år. Dersom slike offensiver lykkes med å etablere fremskutte nektelsessoner på bestemte områder av norsk kystlinje, er Nordflåtens totale nektelsesevne betraktelig vanskeligere å håndtere enn før sonen etableres. Med et arsenal av moderne, langtrekkende presisjonsvåpen i et fellesoperativt system som utnytter unik norsk geografis defensive fordeler, vil Nordflåten kunne utføre flere taktiske offensiver for å utjevne styrkeforskjeller med NATO i en tidlig fase av konflikt. Ett eller flere avgrensede områder langs Norskekysten risikerer følgelig å bli omgjort til sjømilitære «ingenmannsland», en sone der kun svært spesialiserte styrker med utholdenhet for kystnær utmattelseskrigføring vil siden evne å operere i en kontinuerlig kamp for sjønektelse og situasjonsforståelse med betydelig risiko for overraskelse og umiddelbar destruksjon.³³

Konklusjon

I sum demonstrerer russisk sjømilitær modernisering kreative løsninger for å produsere en moderne kystmakt med potensialet til å avskrekke og kontrollere en regional, konvensjonell konflikt i tråd med konseptet for ikke-kjernefysisk avskrekking. Gjennom et doktrinært skifte til kystnær maktprojeksjon, fremstår Russlands moderne festningsflåte dimensjonert for å engasjere overlegen vestlig sjø- og luftmakt i og fra kystsonen med støtte fra et fellesoperativt nektelsesregime med regional ildkraft. Ved en komparativ analyse av utviklingen i russisk maritim-strategisk tenkning, operasjonskunst, våpenteknologisk utvikling og Nordflåtens økende kystnære orientering, fremgår det samtidig at den russiske flåten mangler evnen, og tilsynelatende viljen, til å implementere Bastionforsvarskonseptet i sin tradisjonelle forstand. Den norske forsvarsdebatten, og dens diskusjoner om russisk militær strategi, synes tilsynelatende fastlåst i et perspektiv som til dels utelater

³³ For en gjennomgang av littoral krigføring og dens krav til sjømakt og maritim strategi, jmf. Milan Vego (2015), «On Littoral Warfare», *Naval War College Review* 68(2), og Robert C. Rubel (2015), «Connecting the Dots: Capital Ships, the Littoral, Command of the Sea, and the World Order», *Naval War College Review* 68(4).

sjøkrigens prinsipper i oppdaterte analyser av potensielle russiske handlemåter øverst i konfliktspekteret. En debatt om Bastionforsvarets fortsatte relevans for norsk forsvarsplanlegging i det 21. århundre er dermed høyst nødvendig.

Denne bør først og fremst anerkjenne at Russlands antatte sjønektelses- og sjøkontrollambisjoner i Norges nærområder ikke har egenverdi. Sjønektelse og sjøkontroll er kun begrep som skildrer tilstander, avgrenset i både tid og rom, som virkemidler for å hindre eller muliggjøre bruk av sjømakt (Strømmen, 2018, s. 11). Det er dermed formålet, omfanget og med hvilken grad av risiko en flåtestyrke er villig til å operere som er avgjørende for når og hvor ressursbruk på sjønektelse og sjøkontroll gir taktisk og operasjonell mening. Av samme grunn har ikke geografiske havområder militær verdi i seg selv, slik dominerende fortolkninger av Bastionforsvaret ofte gir inntrykk av. Under den kalde krigen, da russisk sjømakt var på sitt sterkeste i historien og konseptet følgelig fikk sitt opphav, var vedvarende og omfattende havgående operasjoner for å etablere fremskutt dybde i det nordlige teateret betraktelig mer plausibelt enn det er i dag. Marinen har siden Sovjetunionens fall erfart en drastisk reduksjon i tonnasje og antall skrog. Først og fremst på grunn av større våpenrekkevidder og økt sårbarhet mot tap, er imidlertid ikke flåtens samlede ressursbehov for å oppnå ambisiøse målsettinger på det åpne hav redusert tilsvarende.

Generalstaben synes i så henseende å være svært bevisst på at russisk maktbruk med fordel kan utøves på andre måter. Fra russisk forsvarsplanlegging fremgår det at hovedutfordringene for norsk sjømakt ved en eventuell fremtidig konflikt i nord deler seg langs to akser, som i kombinasjon understreker behovet for en balansert marinestruktur. Nordflåtens kjernefysiske angrepsubåtlåte, hvilket forsøker å svekke den transatlantiske linken, fremstår som en primær utfordring for NATO som en helhet. Norsk sjømakt trenger derfor tilstrekkelig havgående kapasiteter for å delta i allierte ASW-operasjoner med formål om å beskytte den transatlantiske linken. Sjøforsvarets evne til å lokalisere ubåtene på det åpne hav, og følgelig nekte ubåtene muligheten til å angripe amerikanske styrker i hjemmehavn og nekte deres transitt til Europa, er således kritisk for å sikre fremføringen av allierte forsterkninger til Norge i en eventuell Artikkel V-situasjon. Samtidig fremstår den fremvoksende kystmarinen som den fremste spydspissen i eventuelle kampanjer i nord der dens offensive slagkraft effektiviseres i et fellesoperativt nektelsesregime med regionale rekkevidder. Russlands betraktelige kystmakt er følgelig den største trusselen mot forsvaret av Norge i en eventuell fremtidig konflikt. Det fremgår dermed at Nordflåtens doktrinære skifte til kystnær maktprojeksjon er hovedsakelig en nasjonal utfordring, hvilket understreker behovet for kystforsvarsstyrker og en gjenoppretting av amfibisk kapasitet for å landsette landmakten der den behøves.

Dersom det norske forsvaret mangler evnen til å nekte en motstander bruk av Norskekysten, vil norske styrker verken kunne forsvare Norge mot fiendtlig maktprojeksjon eller å legge til rette for mottak og fremføring av allierte forsterkninger, som nødvendigvis fremføres på kjøll og må foregå i indre led. Kystsonens særegne karakteristikk byr derfor på betydelige utfordringer, men disse kan overkommes dersom de er tilstrekkelig forstått og tilrettelagt for. Under den kalde krigen var Sjøforsvarets operative konsepter skreddersydd for å anvende Norges geografi som styrkemultiplikator. Nå er Norges resterende kystforsvarskapabiliteter som kan operere i kystsonen over lengre tid med større overlevelsessevne vedtatt faset

ut innen 2025. Det er dermed et tankekors at Nordflåtenes manøvreringsrom i kystsonen vil være på sitt største når det norske forsvarets evne til å benytte den til egne formål er på sitt laveste, og behovet for avskrekking følgelig er størst. Eventuelle allierte styrker som overlever krigens første timer og deplojerer mot nord, risikerer således å finne at konflikten allerede er avgjort. NATOs fornyede beredskapsinitiativ for forsterkning innen 30 dager bør som sådan være til mager trøst for norske forsvarsplanleggere.

En omstilling i norsk strategisk tenkning med et gjensidig fokus på kystsonen fremstår derfor kritisk for å sikre «kampkraft og bærekraft» i et eventuelt møte med den russiske flåten. Mens feil i operasjoner og taktikk som oftest kan korrigeres i krise og krig, har feilberegninger på strategisk nivå en tendens til å leve evig (Millett & Murray, 1988). Ettersom det er tilnærmet umulig å forutse en fremtidig konflikt, er nøkkelen å planlegge på en tilstrekkelig tilfredsstillende og forsvarlig måte slik at det ikke blir umulig å justere kurs når krigens karakter avsløres (Howard, 1983, 194-195). Et potent kystforsvar, som kan nekte Russland å oppnå sine operasjonelle målsettinger langs Norskekysten, har større sannsynlighet for å påvirke Generalstabens kostnytte-vurderinger av norske områders relevans i russiske krigsplaner. Enheter som kan ta opp kampen mot russisk kystmakt, og evner å opprettholde striden uten å true Russlands strategiske kapasiteter, vil ha bedre forutsetninger for å nekte Kreml den korte krigen som det planlegges for. På den måten vil Russland risikere store tap av kritisk materiell, og et strategisk overfall av Norge vil ikke lenger ha en strategisk verdi som svarer til behovet for betydelig ressursbruk av kritiske styrker og materiell (Strømmen, 2018, s. 16).

Uten plattformer skreddersydd for kystnær utmattelseskrigføring, tillates imidlertid Kreml å oppnå avgjørende strategiske fordeler uten særlig kamp og blodstøtelse. Dersom ikke norsk sjømakt struktureres for sjønektning i kystfarvann, vil heller ikke Sjøforsvaret kunne benytte Norges naturgitte «hjemmebanefordeler», som er kritiske for det norske minimumsforsvaret. Ettersom kystforsvarskapabiliteter nødvendig for å møte russisk kystmakt fases ut, risikerer vi i stedet at den russiske marinen utnytter disse godene bedre enn oss (Ulriksen, 2019). Flere av den kalde krigens forutsetninger bør derfor må skyves til side i oppdaterte analyser av trusselbildet og dets fremtidige krav til norsk sjømakt. Imidlertid synes særlig én aksiomatisk sannhet fra stormaktrivaliseringen utenfor Norskekysten å bestå. Mens en eventuell fremtidig konflikt mellom sjømakten USA og landmakten Russland vanskelig kan vinnes i nordlige farvann, kan den tilsynelatende fremdeles tapes der.

Referanser

- Adamsky, D. (2015). *Cross-Domain Coercion: The Current Russian Art of Strategy*. Paris: Institut français des relations internationales.
- Adamsky, D. (2019). Russian Lessons Learned From the Operation in Syria: A Preliminary Assessment. I G. Howard, & M. Czekaj, *Russia's Military Strategy and Doctrine* (ss. 379-410). Washington DC: The Jamestown Foundation.
- Åtland, K. (2016). North European security after the Ukraine conflict. *Defense & Security Analysis*, 32(2), ss. 163-176.
- Børresen, J. (2011). Alliance Naval Strategies and Norway in the Final Years of the Cold War. *Naval War College Review*, 64, ss. 97-116.

- Boston, S., & Massicot, D. (2017). *The Russian Way of Warfare: A Primer*. Santa Monica: RAND Corporation.
- Bronk, J. (2018). *Could Russian S-400s Protect Syria Against Cruise Missiles*. London: Royal United Services Institute.
- Bukkvoll, T., Glærum, S., Hakvåg, U., Sendstad, C., & Åtland, K. (2017). *10 år med russisk forsvarsmodernisering*. Kjeller: Forsvarets Forskningsinstitutt.
- Cavas, C. (2015, oktober 11). *Is Caspian Sea Fleet a Game-Changer?* Hentet august 2019 fra DefenseNews: <https://www.defensenews.com/naval/2015/10/11/is-caspian-sea-fleet-a-game-changer/>
- CIA. (1985). *Soviet Military Power, 1985*. Washington DC: US Government Printing Office.
- Cimbala, S., & McDermott, R. (2016). Putin and the Nuclear Dimension to Russian Strategy. *The Journal of Slavic Military Studies*, 29(4), 535-553.
- Congressional Research Service. (2019). *Conventional Prompt Global Strike and Long-Range Ballistic Missiles: Background and Issues*. Washington DC: Congressional Research Service.
- Connolly, R., & Sendstad, C. (2016). Russian Rearmament: An Assessment of Defense-Industrial Performance. *Problems of Post-Communism*, 65(6), 1-18.
- Covington, S. (2016). *The Culture of Strategic Thought Behind Russia's Modern Approaches to Warfare*. Cambridge: Harvard Kennedy School Belfer Center.
- Dalsjö, R., Berghlund, C., & Jonsson, M. (2019). *Bursting the Bubble. Russian A2/AD in the Baltic Sea Region: Capabilities, Countermeasures, and Implications*. Stockholm: FOI.
- Den russiske presidenten. (2010). *Voennaya doktrina Rossiiskoy Federatsii [Militerdoktrinen av den russiske føderasjon]*. Sikkerhetsrådet, Moskva.
- Den russiske presidenten. (2014). *Voennaya doktrina Rossiiskoy Federatsii [Militerdoktrinen av den russiske føderasjon]*. Moskva: Sikkerhetsrådet.
- Den russiske presidenten. (2017). *Osnov gosudarstvennoy politiki Rossiiskoy Federatsii v oblasti voyennom-morskoy deyatelnosti na period do 2030 goda [Grunnlaget for den russiske føderasjons politikk vedrørende sjømilitære aktiviteter for perioden inntil 2030]*. Moskva: Sikkerhetsrådet.
- Det russiske forsvarsdepartementet. (2003). *Aktual'nyye zadachi razvitiya Vooruzhennykh Sil Rossiiskoy Federatsii [Prioriterte oppgaver for utviklingen av det russiske forsvaret]*.
- Det russiske forsvarsdepartementet. (2007). *Voenno-Entsiklopedicheskii Slovar' [Militer-Encyklopediske Ordbok]*. Moskva: Voenizdat.
- Det russiske industri- og handelsdepartementet. (2018). *Strategiya razvitiya sudostroitel'noy promyshlennosti na period do 2035 goda [Strategi for skipsbyggingsindustrien for perioden frem til 2035]*.
- Det sørlige militærdistriktets pressetjeneste. (2018, oktober 22). *Otryad korabli Baltiyskogo flota otpravilsya v dal'niy pokhod v Severnuyu Atlantiku [Skip fra Østersjøflåten entret Norskehavet]*. Hentet september 2019 fra Det russiske forsvarsdepartementet: <https://structure.mil.ru/structure/okruga/west/news/more.htm?id=12200846@egNews>
- Diesen, S. (2018). Forstår vi dagens norske forsvarsproblem? *Norsk Militært Tidsskrift*, 188(1), 4-16.
- Fedyszyn, T. (2017, april 19). *Russia: A Land Power Hungry for the Sea*. Hentet

- mars 18, 2018 fra War on the Rocks: <https://warontherocks.com/2017/04/russia-a-land-power-hungry-for-the-sea/>
- Forsvaret. (2018, mars 7). *Etterretningssjefens årstale 2018*. Hentet februar 2, 2019 fra Forsvaret.no: <https://forsvaret.no/etjenesten/etterretningssjefens-aarlige-tale>
 - Forsvarsdepartementet. (2016). *Prop. 151 S (2015-2016) Kampkraft og bærekraft*.
 - Forsvarssjefen. (2015). *Et forsvar i endring. Forsvarssjefens fagmilitære råd*.
 - Forsvarssjefen. (2019). *Forsvarssjefens fagmilitære råd*. Oslo: Forsvarsstaben.
 - Frühling, S., & Lasconjarias, G. (2016). NATO, A2/AD and the Kaliningrad Challenge. *Survival*, 58(2), ss. 95-116.
 - Freedberg Jr., S. (2016, september 19). *Red Atlantic: Russia Could Choke Air, Sea Lanes To Europe*. Hentet september 2019 fra Breaking Defense: <https://breakingdefense.com/2016/09/red-atlantic-russia-could-choke-air-sea-lanes-to-europe/>
 - Gady, F.-S. (2017, desember 5). *Russia to Get New Fifth-Generation Nuclear Attack Sub in 2030s*. Hentet august 2019 fra The Diplomat: <https://thediplomat.com/2017/12/russia-to-get-new-fifth-generation-nuclear-attacks-sub-in-2030s/>
 - Gjelsten, R. (2018). *Troverdige rapportører. Kystbefolkningens rapporter om ubåter i norske fjorder*. Oslo: Institutt for forsvarsstudier.
 - Hattendorf, J. (1989). Alfred Thayer Mahan and his Strategic Thought. I J. Hattendorf, & R. Jordan, *Maritime Strategy and the Balance of Power* (ss. 83-94). New York: St. Martin's Press.
 - Herrick, R. (1988). *Soviet Naval Theory and Policy: Gorshkov's Inheritance*. Washington DC: US Government Printing Office.
 - Hibbits, J. (1978). Admiral Gorshkov's Writings: Twenty Years of Naval Thought. I P. Murphy, *Naval Power in Soviet Policy*. Washington DC: US Government Printing Office.
 - Holmes, J. (2010). A 'Fortress Fleet' for China. *The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations*, ss. 115-128.
 - Howard, M. (1983). The Use and Abuse of Military History. I M. Howard, *The Causes of War and Other Essays*. Cambridge: Harvard University Press.
 - Hughes Jr., W., & Girrier, R. (2019). *Fleet Tactics and Naval Operations* (3.. utg.). Annapolis: Naval Institute Press.
 - Interfax. (2019, oktober 26). *Dve rossiyskiye atomnyye podlodki ispytayut oruzhiye v Norvezhskom more [To russiske atomubåter skal teste våpen i Norskehavet]*. Hentet oktober 2019 fra Interfax: <https://www.interfax.ru/russia/681880>
 - International Institute for Strategic Studies. (2018). *Military Balance*. Washington DC: IISS.
 - Izvetia. (2019, oktober 2). *Ekspert nazval glavnoye preimushchestvo S-500 nad S-400 [Ekspert on the main advantages of S-500 over S-400]*. Hentet oktober 2019 fra Izvestia: <https://iz.ru/927901/2019-10-02/ekspert-nazval-glavnoe-preimushchestvo-s-500-nad-s-400>
 - Johnson, D. (2018). *Russia's Conventional Precision Strike Capabilities, Regional Crises, and Nuclear Thresholds*. Livermore: Center for Global Security Research.
 - Jones, B. (2019, januar 8). *Russian Navy chief sets out naval objectives for 2019*. Hentet januar 9, 2019 fra Jane's Navy International: https://janes.ihs.com/Janes/Display/FG_1469806-JNI

- Kipp, J. (2002). The Imperial Russian Navy, 1969-1900: The Ambiguous Legacy of Peter's 'Second Arm'. I F. W. Kagan, & R. Higham, *The Military History of Tsarist Russia* (ss. 151-182). New York: Palgrave MacMillan.
- Kofman, M. (2017, oktober). *Russia's Fifth-Generation Sub Looms*. Hentet august 14, 2019 fra Proceedings: <https://www.usni.org/magazines/proceedings/2017/october/russias-fifth-generation-sub-looms>
- Kofman, M. (2018). The Role of Pre-Conflict Conflict and the Importance of the Syrian Crucible. I J. Deni, *Current Russia Military Affairs. Assessing and Countering Russian Strategy, Operational Planning, and Modernization* (ss. 21-24). Carlisle: US Army War College.
- Kofman, M., & Edmonds, J. (2017, august 22). *Why the Russian Navy Is a More Capable Adversary Than It Appears*. Hentet desember 2019 fra The National Interest: <https://nationalinterest.org/feature/why-the-russian-navy-more-capable-adversary-it-appears-22009?page=0%2C1>
- Kosikhin, E. (2019, oktober 20). 'Varshavyanka' sil'ny v pribezhnoy zone ['Varshavyanka'] er sterk i kystsonen. Hentet fra Voенно-Promyshlennyi Kurier: <https://www.vpk-news.ru/articles/53305>
- Lockie, A. (2018, mars 16). *Russia says it snuck nuclear attack submarines near US bases undetected*. Hentet september 2019 fra Business Insider: <https://www.businessinsider.com/russia-says-snuck-nuclear-attack-submarines-near-us-bases-unseen-putin-2018-3?r=US&IR=T>
- Luzan, A. (2017, mars 27). Bystryl global'nogo kontrudar [Prompt Global Counter Strike]. *Voенно-Promyshlennyi Kur'er [Militær-Industriell Kurer]*.
- Malmlöf, T., & Roffey, R. (2016). The Russian Defence Industry and Procurement. I G. Persson, *Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective - 2016* (Vol. FOI-R--4326--SE, ss. 151-188). Stockholm: FOI.
- Martin, D. (2019, april 28). *How NATO and the U.S. are preparing for any Russian aggression off the coast of Norway*. Hentet september 2019 fra 60 Minutes: <https://www.cbsnews.com/news/how-nato-and-the-u-s-are-preparing-for-any-russian-aggression-off-the-coast-of-norway-60-minutes-2019-04-28/>
- Martyanov, A. (2017, juni 17). *Russian Navy, Mission Found?* Hentet oktober 2019 fra US Naval Institute Blog: <https://blog.usni.org/posts/2017/06/01/russian-navy-mission-found>
- McDermott, R. (2015). *Russia's Strategic Mobility and Its Military Deployment in Syria*. Stockholm: FOI.
- McDermott, R. (2017, juni 20). *Russia's Military Precision Strike Capability Prioritizes Iskander-M*. Hentet 2019 oktober fra The Jamestown Foundation: <https://jamestown.org/program/russias-military-precision-strike-capability-prioritizes-iskander-m/>
- McDermott, R., & Bukkvoll, T. (2018). Tools of Future Wars--Russia is Entering the Precision-Strike Regime. *The Journal of Slavic Military Studies*, 31(2), 191-213.
- Metrick, A. (2019, oktober). (Un)Mind the Gap. *Proceedings*. Hentet fra Proceedings.
- Millett, A., & Murray, W. (1988). Lessons of War. *The National Interest*.
- Mizokami, K. (2016, oktober 23). *The Kilo-Class Submarine: Why Russia's Enemies Fear 'The Black Hole'*. Hentet august 13, 2019 fra The National Interest: <https://nationalinterest.org/blog/the-kilo-class-submarine-why-russias-enemies-fear-the-black-18140>

- Mosgovoy, A. (2015). *Nesterpimyy zhar 'Kalibra': My yavlyayemsiya svidetelyami massovoy 'kalibrizatsii' rossiyskogo VMF [Uutholdelig 'Kalibr': Vi er vitne til en massekalibrering av den russiske marinen]*. Hentet oktober 2019 fra Natsionalnaya Oborona [Nasjonalt forsvar]: <http://www.oborona.ru/includes/periodics/navy/2015/0903/200616785/detail.shtml>
- Mujamdar, D. (2018, juli 31). *Russia Wants a New 18,000 Ton Nuclear-Powered Guided Missile Destroyer*. Hentet januar 3, 2019 fra The National Interest: <https://nationalinterest.org/blog/buzz/russia-wants-new-18000-ton-nuclear-powered-guided-missile-destroyer-27322>
- NATO. (2004). *Allied Joint Publication (AJP) 3.1 NATO Allied Joint Maritime Operations*. Brussels: NATO.
- Navy Recognition. (2019, januar 23). *Russia to modify its Tsirkon missiles for corvettes*. Hentet september 2019 fra Navy Recognition: <https://www.navyrecognition.com/index.php/news/defence-news/2019/january/6770-russia-to-modify-its-tsirkon-missiles-for-corvettes.html>
- Nilsen, T. (2018a, november 21). *Russian navy announces rocket shootings outside Lofoten*. Hentet oktober 2019 fra The Independent Barents Observer: <https://thebarentsobserver.com/en/security/2018/11/russian-navy-announces-rocket-shooting-outside-lofoten-archipelago>
- Nilsen, T. (2018b, november 22). *Not one shot was fired*. Hentet september 2019 fra The International Barents Observer: <https://thebarentsobserver.com/en/security/2018/11/not-one-shot-was-fired>
- Nilsen, T. (2019a, oktober 29). *Russian subs honing stealth skills in major North Atlantic drill, says Norwegian intel*. Hentet november 2019 fra The Independent Barents Observer: <https://thebarentsobserver.com/en/security/2019/10/russian-northern-fleet-massive-submarine-show>
- Nilsen, T. (2019b, august 7). *Russia deploys missile system 70 km from Norway's Vardo radar*. Hentet august 2019 fra The Independent Barents Observer: <https://thebarentsobserver.com/en/security/2019/08/russia-deploys-bastion-missile-system-70-km-norways-var-do-radar>
- Nilsen, T. (2019c, april 10). *Russia announces missile drill outside Norwegian air base*. Hentet august 2019 fra The Independent Barents Observer: <https://thebarentsobserver.com/en/security/2019/04/russia-announces-missile-drill-just-outside-norwegian-air-base>
- Nordenman, M. (2017). *Back to the Gap*. *The RUSI Journal*, 162(1), ss. 24-30.
- Nordflåtens pressetjeneste. (2018a, november 11). *Raketnyy kreyser 'Marshal Ustinov', vypolnyayushchiy zadachi dal'nego pokhoda voshol v Norvezhskoye more Missilkryseren 'Marshal Ustinov', som har utført langdistanseoppdrag, entret Norskehavet*. Hentet august 2019 fra Det russiske forsvarsdepartementet: https://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12204836@egNews
- Nordflåtens pressetjeneste. (2018b, november 3). *Tyazhelyy atomnyy raketnyy kreyser 'Pyotr Velikiy' vyshel v Barentsevo more dlya vypolneniya planovykh zadach boyevoy podgotovki [Den tunge missilkryseren Peter den Store seilte til Barentshavet for planlagte kampopplæringsoppgaver]*. Hentet september 2019 fra Det russiske forsvarsdepartementet: https://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12202623@egNews
- Nordflåtens pressetjeneste. (2019a, oktober 30). *Podvodnyy kreyser*

- strategischeskogo naznacheniya «Knyaz Vladimir» provel ipytaniya raketnogo kompleksa «Bulava» [Den strategiske ubåten «Knyaz Vladimir» har testet Bulava-missilssystemet]. Hentet oktober 2019 fra Det russiske forsvarsdepartementet: <https://structure.mil.ru/structure/okruga/north/news/more.htm?id=12259518@egNews>*
- Nordflåtens pressetjeneste. (2019b, februar 12). *Smeshanyy aviapolk Severnogo flota popolnili modernizirovannyye istrebiteli MiG-31 [Nordflåtens luftfartsregimenter mottar moderniserte MiG-31]. Hentet august 2019 fra Det russiske forsvarsdepartementet: https://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12217209@egNews*
 - Nordflåtens pressetjeneste. (2019c, april 11). *Gruppirovka raznorodnykh udarnykh sil Severnogo flota provela ucheniye v yuzhnykh rayonakh Norvezhskogo morya [Angrepsformasjoner fra Nordflåten gjennomførte øvelser i de sørlige regionene av Norskehavet]. Hentet august 2019 fra Det russiske forsvarsdepartementet: https://structure.mil.ru/structure/okruga/north/news/more.htm?id=12225382%40egNews&fbclid=IwAR0f6KBqr58OoeID6dgcKH4_7-YUqEcNipGvyooFA8vs138FQ79UBQJQFjA*
 - Nordflåtens pressetjeneste. (2019d, mai 16). *Severnogo flota 'Severomorsk' vypolnil uchebnyye strel'by v Norvezhskom more [Nordflåtens 'Severomorsk' gjennomførte opplæringskyting i Norskehavet]. Hentet august 2019 fra Det russiske forsvarsdepartementet: <https://structure.mil.ru/structure/okruga/north/news/more.htm?id=12231536@egNews>*
 - Nordflåtens pressetjeneste. (2019e, august 17). *Raketnyy kreysler 'Marshal Ustinov' provol ucheniye po PVO v Biskayskom zalive [Missilkrysseren 'Marshal Ustinov' gjennomførte en luftvernøvelse i Biscayabukta]. Hentet august 2019 fra Det russiske forsvarsdepartementet: https://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12248145@egNews*
 - Nordflåtens pressetjeneste. (2019f, april 18). *Motostrelki Severnogo flota v khode masshtabnogo ucheniya otrabatyvayut perebrosku boyevoy tekhniki [Nordflåtens motoriserte riflebrigader øvde på fremføring av militært utstyr under en storskala øvelse]. Hentet august 2019 fra Det russiske forsvarsdepartementet: <https://structure.mil.ru/structure/okruga/north/news/more.htm?id=12226508@egNews>*
 - Nordflåtens pressetjeneste. (2019g, august 17). *Na Taymyre sostoyalsya uchebnyy boy za vysadku morskogo desanta Severnogo flota [Nordflåten holdt en amfibisk landingsøvelse i Taimyr]. Hentet august 2019 fra Det russiske forsvarsdepartementet: https://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12248143@egNews*
 - Novichkov, N. (2018, september 27). *Russian Navy fires Bastion in the Arctic*. Hentet januar 7, 2019 fra IHS Jane's Defence Weekly.
 - Novichkov, N. (2019, april 1). *Admiralty Shipyards launches first Project 636.3 submarine for Russia's Pacific Fleet*. Hentet august 2019 fra Jane's Navy International: https://janes.ihs.com/Janes/Display/FG_1812367-JNI
 - Papastratigakis, N. (2011). *Russian Imperialism and Naval Power*. New York: Palgrave Macmillan.
 - Persen, K. (2018, mars 4). *Solvik-Olsen: E-tjenesten og PST har vurdert omstridt ordning*. Hentet august 2019 fra TV2.no: <https://www.tv2.no/a/9714930/>
 - Peshkov, A. (2019, september 10). *Razrabotchik raskryl osobennosti noveyshego*

- korveta 'Merkuriy' [Utvikleren avslørte funksjonene til den nyeste korvetten 'Merkuriy'. Hentet oktober 2019 fra Zvezda: <https://tvzvezda.ru/news/opk/content/20199101411-KDwNL.html>
- Petersen, C. (1979). Trends in Soviet Naval Operations. I B. Dismukes, & J. McConnel, *Soviet Naval Diplomacy*. Elsevier Science & Technology Books.
 - Pugh, D. (1984). Guns in the Cupboard: The Home Guard, Milorg, and the Politics of REconstruction 1945-46. I R. Tamnes, *Forsvarsstudier III: Årbok for Forsvarshistorisk forskningscenter, Forsvarets høyskole, 1983-1984* (ss. 132-140). Oslo: Tanum.
 - Ramm, A., Kozachenko, A., & Stepovoy, B. (2019, april 19). *Polyarnoye vliyaniye: Severnyy Flot poluchit status voyennogo okruga [Polar påvirkning: Nordflåten vil motta status som et militærdistrikt]*. Hentet august 2019 fra Izvestia: <https://iz.ru/869512/aleksei-ramm-aleksei-kozachenko-bogdan-stepovoi/poliarnoe-vliianie-severnyi-flot-poluchit-status-voennogo-okruga>
 - Ranft, B., & Till, G. (1983). *The Sea in Soviet Strategy*. Annapolis: Naval Institute Press.
 - Ravndal, Ø. (2016). *Øket russisk operativ evne - implikasjoner for Norges evne til å avverge eller motstå et væpnet angrep*. Forsvarets høyskole.
 - Regjeringen. (2019, oktober 4). *Regjeringen får nytt fagmilitært råd fra forsvarssjefen*. Hentet oktober 2019 fra Regjeringen.no: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringen-far-nytt-fagmilitart-rad-fra-forsvarssjefen/id2672006/>
 - RIA Novosti. (2017, oktober 31). *Miniborony: Pentagon Sozdaet Kompleksy Mgnovennogo Global'nogo Udara [Forsvarsdepartementet: Pentagon etablerer Prompt Global Strike-komplekset]*. Hentet august 2019 fra RIA Novosti: <https://ria.ru/20171013/1506741985.html>
 - Ries, T. (1988). Soviet Military Strategy and Northern Waters. I C. Archer, *The Soviet Union and Northern Waters* (ss. 90-133). London: Routledge.
 - Ripley, T. (2019, april 5). *Kalibr cruise missile fired from Northern Fleet port*. Hentet august 14, 2019 fra Jane's Navy International: https://janes.ihs.com/Janes/Display/FG_1829176-JNI
 - Rubel, R. (2015). Connecting the Dots: Capital Ships, the Littoral, Command of the Sea, and the World Order. *Naval War College Review*, 68(4).
 - Shlapak, D. (2018). *The Russian Challenge*. Santa Monica: RAND Corporation.
 - Skjelland, E., Glærum, S., Beadle, A., Endregard, M., Guttelvik, M., Hennum, A., . . . Åtland, K. (2019). *Hvordan styrke forsvaret av Norge? Et innspill til ny langtidsplan (2021-2024)*. Kjeller: Forsvarets Forskningsinstitutt.
 - Speller, I. (2014). *Understanding Naval Warfare*. New York: Routledge.
 - Statens strålevern. (2018). *Endringer i trusselbildet. Trusselvurdering for Kriseutvalget for atomberedskap, 2018*. Oslo: Statens strålevern.
 - Stålesen, A. (2019, august 15). *30 Russian naval vessels stage show of force near coast of Norway*. Hentet august 2019 fra The Independent Barents Observer: <https://thebarentsobserver.com/en/security/2019/08/30-russian-naval-vessels-stage-show-force-coast-norway>
 - Strømmen, T. (2018). *Sjøforsvaret mot 2040. Eit forslag til framtidig styrkestruktur for Sjøforsvaret*. Bergen: Sjøkrigsskolen.
 - Strømmen, T. (2019). Bulwark and balancing act: the strategic role of the Royal Norwegian Navy. I R. McCabe, D. Sanders, & I. Speller, *Europe, Small Navies*

- and Maritime Security: Balancing Traditional Roles and Emergent Threats in the 21st Century* (ss. 133-151). Oxon: Routledge.
- Tamnes, R. (2018). I. The High North: A Call for a Competitive Strategy. *Whitehall Papers*, 92(1).
 - Tangredi, S. (2013). *Anti-Access Warfare: Countering A2/AD Strategies*. Naval Institute Press.
 - TASS. (2018, november 26). *Nearly 30 ships, support vessels to be built for Russia's Navy in 2019*. Hentet august 2019 fra TASS: <https://tass.com/defense/1032462>
 - TASS. (2019a, mai 7). *Russia to start development of nuclear-powered aircraft carrier in 2023 – source*. Hentet august 13, 2019a fra TASS.com: <https://tass.com/defense/1057234>
 - TASS. (2019b, april 20). *Russia may build Borei-K nuclear subs with cruise missiles – source*. Hentet august 13, 2019 fra TASS.com: <https://tass.com/defense/1054714>
 - Terjesen, B., Kristiansen, T., & Gjelsten, R. (2010). *Sjøforsvaret i krig og fred*. Bergen: Fagbokforlaget.
 - Thomas, T. (2016). *Thinking Like a Russian Officer: Basic Factors and Contemporary Thinking on the Nature of War*. Fort Leavenworth: Foreign Military Studies Office.
 - Thornton, R. (2017, juni 17). *Today's Russian Navy taking the asymmetric route - with caveats*. Hentet mars 18, 2018 fra Defence-In-Depth: <https://defenceindepth.co/2017/07/17/todays-russian-navy-taking-the-asymmetric-route-with-caveats/>
 - Thornton, R. (2018, april 20). *The Russian Military's 'Permanent' Commitment in Syria and the Eastern Mediterranean*. Hentet februar 2, 2019 fra Defence-in-Depth: <https://defenceindepth.co/2018/04/20/the-russian-militarys-permanent-commitment-in-syria-and-the-eastern-mediterranean/>
 - Thornton, R. (2019). Countering Prompt Global Strike: The Russian Military Presence in Syria and the Eastern Mediterranean and Its Strategic Deterrence Role. *The Journal of Slavic Military Studies*, 32, ss. 1-24.
 - Till, G. (2018). *Seapower: A Guide for the Twenty-First Century*. New York: Routledge.
 - Timokhin, A., & Klimov, M. (2019, mars 20). Korvet 20386. *Prodolzheniye moshennichestva [Prosjekt 20386. Fortsettelse av svindelen]*. Hentet september 2019 fra Voennoye Obozreniye: <https://topwar.ru/155697-korvet-20386-prodolzhenie-afery.html>
 - Ulriksen, S. (2017). Den russiske marinen - status og fremtidsutsikter. *Necesse*, 2(2), 34-46.
 - Ulriksen, S. (2019, november 14). *Norges akilleshæl blottlegges*. Hentet november 2019 fra Bergens Tidende: <https://www.bt.no/btmeninger/kommentar/i/qLxgyz/norges-akilleshael-blottlegges>
 - van Tol, R. (1988). A Naval Force Comparison in Northern and Atlantic Waters. I C. Archer, *The Soviet Union and Northern Waters* (ss. 134-163). London: Routledge.
 - Vego, M. (2015). On Littoral Warfare. *Naval War College Review*, 68(2).
 - Vinokurov, V. (2019, april 19). *Arktika – k sotrudnichestvu ili protivostoyaniyu [Arktis – å samarbeide eller konfrontere?]*. Hentet august 2019 fra Nezavisimoye Voyennoye Obozreniye: http://nvo.ng.ru/nvo/2019-04-19/1_1042_arctic.html

- Voenno-Promyshlenny Kuryer. (2019, august 9). *Rossiyskiy flot nachal ucheniya v severnykh moryakh [Marinen begynne øvelser i nord]*. Hentet september 2019 fra Voenno-Promyshlenny Kuryer: <https://vpk-news.ru/news/51900>
- Westerlund, F., & Norberg, J. (2016). The Fighting Power of Russia's Armed Forces in 2016. I G. Persson, *Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective, 2016* (ss. 67-96). Stockholm: FOI.
- Wills, S. (2018, juli 17). *A New Gap in the High North and Forward Defense Against Russian Naval Power*. Hentet februar 2, 2019 fra Center for International Maritime Security: <http://cimsec.org/a-new-gap-in-the-high-north-and-forward-defense-against-russian-naval-power/37129>